NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSEBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr. VÁSONY LAJOS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. IX. FÜZET

November.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Gyertyánffy István: Theano. Berta Ilona	337—348
II.	Nők az egyetemen. I. V. II. Hacker Boriska. III. dr. Vadász M. Elemér	349—357
III.	A nő és a tuberkulózis. Nergert Vilma	358—361
IV.	Magas hőmérsékletek. dr. Vásony Lajos	362—371
V.	**Nőnevelési szemle.** Gróf Teleki Sándorné emlékezete. — Özv. Csiky Kálmánné emlékbeszéde. — Baynovits Anna emléke. — Mihalik Anna halála. — Az állami Erzsébet-Nőiskola. — A Tanítónők Otthona	372—383
VI.	**Iskolai Értesítők.** I. Polgári iskolai tanítónőképzők	384—386
VII.	**Külföldi lapszemle.** Frauenbildung. *Dr. Schmidt Mária*	387—388
VIII.	**Irodalom.** *Gyulai Ágost:* A háború és az irodalom. — *Stelly Gizella:* Mesélj még anyuskám	389—390

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit, hogy az előfizetési díjakat a* ***kiadóhivatal*** *címére, reklamációkat, címváltozásokat a kiadóhivatal vezetője* ***Pogány Iduna*** *Erzsébet-Nőiskola-i tanár címére (VII., István-út 93.) szíveskedjenek küldeni. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A folyóirat szellemi részét illető levelek, kéziratok, közlemények ***dr. Vásony Lajos*** *felelős szerkesztő címére (VII., István-út 93.) küldendők.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelenik az iskolai nagy szünet idejét kivéve minden hónap közepén.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési díjnak két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. NOVEMBER. IX. FÜZET.

THEANO.*

Három részben.

Az ötven évvel ezelőtt (1864—5) írt részek:
I. Theano, Wielandnak «Die Pythagorischen Frauen» című értekezése.
Ezzel kapcsolatban:
II. Elmélkedések, eszmetöredékek a hazai nőnevelés ügye felett.
A most (1915) ezekhez kapcsolt rész:
III. Egy Magyar Theano rövid élet- és jellemrajza.
Irta: *Gyertyánffy István.*

Ezt a könyvet óhajtom, mondhatnám *vágyom* a «Nemzeti Nőnevelés» tisztelt olvasóinak úgy bemutatni, hogy mindenki elolvassa és megszerezze magának könyvtára díszére és lelke épülésére!

Úgy szeretném bemutatni, hogy mindenki újabb vágyat érezzen annak továbbadására, ismertetésére, hogy *sokan elolvassák,* sokan örüljenek, hogy egy ilyen szép és nagyon hasznos, épületes könyvet lelkükhöz kapcsolhatnak. Én hálás vagyok e könyv írójának a szellemi, a lelki élvezetért, melyet nekem nyujtott és itt köszönöm meg neki hálás, meleg szívvel azt is, hogy méltónak tartott arra, hogy könyvét nekem is megküldje.

Egy szép életet élt, tisztalelkű embernek, férfiúnak, mondhatnám *végrendelete* e könyv nekünk nőknek, magyar nőknek! Egy jó barát szól hozzánk, aki nagyon tiszteli és nagyrabecsüli a nőt, ha az méltóan éli életét! Írója *Gyertyánffy István,* a polgári isk. tanítóképző — most Pedagógium — megalapítója és volt első nagy igazgatója, *Zirzen Jankával* egy időben dol-

* Lampel R. cég kiadásában jelent meg. Ára 3·50 K.

gozott vállvetve a hazai tanító-, illetve tanítónőképzés szép és nagy munkáján. Fiatalabb volt Zirzen Jankánál, aki 1906-ban 80 éves korában hunyt el. Gyertyánffy István 1898-ban vonult nyugalomba és jelenleg *83 esztendős*. De korántsem aggastyán, hanem acélos, energikus lelkű munkás, aki ime, tanuságot tesz arról, hogy egy szépen átélt élet gazdag kamatot, lelki kincset ad jutalmul. Elmondhatja ő, hogy a reábízott talentumokat jól értékesítette.

E könyvet ismertetni nem könnyű feladat, mert együtt szeretné az ember olvasni azokkal, akiknek ismerteti, mert minden sorát velük együtt óhajtaná élvezni, felette eszmecserét folytatni és közvetetlenül látni, érezni a hatást, amit a könyv kiforrott gondolatai és igazságai a vele foglalkozókra gyakorolnak.

Szeretném Gyertyánffy Istvánnak azt az örömet megszerezni, hogy könyvének tartalma olvasás, tanulmányozás útján mélyen bevéső djék sok-sok magyar nő, *magyar nevelő-tanítónő* lelkébe, szívébe. Ez lesz az ő legszebb jutalma és ezt meg kell adni neki.

*

A könyv különös érdekességét és sajátosságát az adja meg, hogy témája voltaképpen 50 évig foglalkoztatta a szerző gondolatait, az a téma, amelynek gyökerei 3500 év mélységeibe nyúlnak le, amely mondhatnám örökbecsű, örökéletű! *A nőnevelés, a nőkérdés problémája ez!*

*

Gyertyánffy István 32—33 éves korában 1864—65-ben fordítja le Wielandnak «*Theano*», vagyis «*Die Pythagorische Frauen*» című értekezését. Nagy és mély hatást tesz reá ez a munka, mert lelke éppen akkor rokon gondolatokkal telítve szinte küzdelmet folytat, hogy azoknak kifejezést, formát, *gyakorlati ható erőt*, értéket adjon. Hazai nőnevelésünk oly nagyon elhanyagolt állapota fájdalmasan ihleti meg és szinte türelmetlenül várja a változást, az eszközöket, a belátást, a lelkesedést, a csodát, az isteni beavatkozást, mely a *nemzeti nőnevelést* meg-

teremteni és a női eszményt kialakítani, megvalósítani segítsen.

Theano Pythagorasnak előbb tanítványa, később rajongásig tisztelt és szeretett hitvestársa, munkatársa olyan női eszmény, amely örök időkre követésre méltó!

Közös névvel Theánóknak nevezi Wieland értekezése és a könyv szerzője azokat a nőket, akik Pythagoras *erkölcsnemesítő iskolájának* tagjai voltak, akik méltóknak találtattak arra, hogy a legkiválóbb férfiakkal egyenrangú tanításban részesüljenek. Annak a társulatnak voltak tagjai ők, amely célul tűzte ki a köztársaságok erkölcsi és politikai reformálását és kimondta, hogy e társulat tagjainak minden előtt *önmagukat kell az ember által elérhető erkölcsi tökéletesség legmagasabb fokára emelni.*

Azok a levelek — sajnos csekély számban — melyek a Theánoktól, illetve a pythagorasi nőktől fennmaradtak, nagy műveltségről, nagy erkölcsi erőről, megtisztult, fennkölt világnézetről tesznek szép tanuságot. E nők lelkük világosságával a családi életet teszik derültté és napfényessé és szívük melegével a családi tűzhelyen élesztik a lángot. És ezt még jobban is kell hangsúlyoznom, hogy e nők nagy műveltségük és a férfiakkal versenyző tudásuk minden értékét csak a családon át, a család, a baráti kör közvetítésével óhajtották érvényesíteni, mint ható erők.

Nem mint önálló nők dolgoztak, hanem lelkük tartalmát, bölcseségét, erkölcsi értékét, sugalmazó szuggesztiv erejét férjüknek és gyermekeiknek tökéletesítésére, nemesítésére, *nevelésére* fordították.

Benső egyszerűséggel, nőies finomsággal, szívjósággal és okossággal *szolgálták* az ő urukat és gyermekeiket, a rokoni és baráti kört, amelyhez hozzátartoztak és csak közvetve, együttesen hatottak a társadalomra, mint egészre és a nemzet életére. Ily fenkölt szellemben élve és dolgozva, természetesen hódolatot nyertek a családi és baráti kör minden tagjától, elsősorban a férjtől és a szó nemes értelmében *kormányzói* munkát teljesí-

tettek a családban, melynek minden tagja szívesen engedelmeskedett nekik.

Pythagorasnak — Wielandnak, Gyertyánffynak — ez az ideálja a nőről. És kinek nem? A női lelket Isten avatta fel arra, hogy *szeretve szenvedni* és *szolgálva uralkodni*, ez legyen hivatása. A szívébe írta az Úr az erkölcsi törvényt, a maga akaratát, hogy a nőnek legszebb hivatása *otthont* teremteni a családnak, *haza* vonzani és *egyesíteni a szíveket!*

A pythagorasi nők fennmaradt néhány levelét minden nőnek ismernie kellene. Milyen jó azokat együtt olvasni rokonlelkekkel és együtt lelkesülni értük. (Én már megtettem tanítványaimmal is, jó barátaimmal is.) Frissek, üdék és tartalmasak e levelek!

Theano Euboléhoz írt levelében az anyáknak arról ad felséges tanítást, hogy *ne kényeztessék gyermekeiket*, ne hizelegjenek azoknak, mert annak nem lehet más a következménye, minthogy gyermekeik *könnyelműkké és elbizakodottakká* válnak, amiből viszont az következik, hogy szerencsétlenek lesznek és azzá tesznek másokat is. De ezt a levelet a maga egészében el kell olvasni és a másik kettőt is, amelyeket Nikostratához és Kallistohoz ír. Egyikben a feleség és férj viszonyáról, másikban az úrnő és a szolgáló viszonyáról ad *bölcs* tanítást a fiatal asszonyoknak. Aranyigazságok ezek!

Theanotól egyszer azt kérdezték: mit gondol, mi által tehetne szert nevezetességre? Válasza e kérdésre a következő homérosi szavakból állott: *szorgosan forgatni az orsót!* Egy másik érdeklődőnek, ki tudni kívánta tőle, hogy miben áll a női hivatás foglalatja, azt felelte: *Egészen férjének élni!*

Gyertyánffy szerint e két rövid felelet feléri Pythagoras minden aranymondását és magában foglalja az emberiség egyik felének csaknem egész *erkölcs- és kötelességtanát.*

Idézzük még egy másik Theanonak, illetve pythagorasi nőnek, Phyntisnek, egyik fennmaradt töredékes írásából azokat a sorokat, amelyben a női *sophrosynéről* (*nőiesség*, de ennek kifejezésére nincs jó magyar szavunk) értekezik: A női sophrosyné,

mely voltaképpen a nő *erkölcsi szépségét* foglalja magában, nem áll egyébből, mint «főként a szűziességben, a háztartási hűségben, a tisztaságban, a legnagyobb egyszerűségben és a távoltartásában mind annak, ami csak távolról is kacérságnak vagy annak a vágynak tűnhetnék fel, mely szerint férjén kívül másnak is tetszeni kívánjon; a háztartásában való leggondosabb takarékosságban, a gyöngédségben és gondoskodásban férje, gyermekei és a házi cselédek irányában, és végre az olyan vallásos jámborságban, amely ment minden babonára, ábrándozásra, titokszerűségre vagy rajongásra való hajlamoktól.»

Mellissától egy másik Theanotól nem maradt egyéb reánk egy kis levélnél egy fiatal nőhöz, ki némi utasítást kért az iránt, hogy egy okos asszonynak mire kell öltözködése közben ügyelnie. A levelet — a piperéről szól, sajnos — nem iktathatom ide egész terjedelmében, de kérve kérem olvasóinkat, olvassák el és terjesszék a benne olyan klasszikus erővel megnyilatkozó igazságokat. Nagy szükségünk van erre!

Wieland az ő komoly szép értekezését ezekkel a felemelő sorokkal végzi:

«Szerencsés sorsom engemet 31 év óta egy olyan nővel egyesített, ki, akár mint hitves, akár mint anya és minden más tisztán emberi viszonylatokban is, ama Pythagorasi nők által testvérekül fogott volna elismertetni: legyen megengedve nekem életboldogságomért való hálám nyilvános emlékjeléül, amellyel szeretetének és erényeinek adósa vagyok és azért, hogy leányainknak is buzdításukra lehessek arra nézve, hogy egy ily anyához hasonlókká lenni igyekezzenek, ezt a kis értekezést egyenesen neki ajánlhatnom fel.»

Gyertyánffynak viszont Wielandnak ez a kijelentése adta meg az első ösztönzést és buzdítást *egy magyar Theanojának* megírására. De azt csak később, csak 1915-ben írja meg.

*

1864—65-ben a Wieland értekezésének hatására, de mint már említettem, belső ösztönzésből, hazafias lélekből a magyar nő-

nevelés fejletlen, mondhatnám gondozatlan állapotával foglalkozik: *Elmélkedések és eszmetöredékek a hazai nőnevelés ügye felett* címen.

Nagy és benső érdeklődéssel olvastam a könyvnek ezt a részét. Magyar szívemhez közvetlenül szólott, hiszen rólunk, magyar nőkről, a mi, mondhatnám, boldogságunk és boldogítani tudásunk erőforrásáról beszél a szerző. És milyen ideálizmussal! 1864—65-ben még a kiegyezés előtt vagyunk, de már ébren van a *nemzeti lélek* és híven őrködik a haza leányai felett is! Egy elrejtett kis városkában, Székelyudvarhelyen él ekkor Gyertyánffy a fiatal tanár, de lelkével, tudásvágyával hozzákapcsolódik a művelt nyugathoz azért, hogy a tanultakat hazája javára a magyar nőnevelés tökéletesítésére fordíthassa. Tervszerűen, komolyan, lelkesen, rajongóan dolgozik.

Annyi év után szükségesnek látja, most 1915-ben, hogy az *Elmélkedések és eszmetöredékek a hazai nőnevelés ügye felett* megírásának *történetét* adja. Lelkiismeretesen beszámol azokról a mozzanatokról, amelyek lelkében végbementek. Nagyon megható a naplórészeket olvasni, melyekkel illusztrálja, bizonyítja a szerző a cikksorozat keletkezését, az okokat, amik munkára indítják, az érveket, melyek nyugodni nem hagyják stb.

Ezek a naplórészletek egészen közel visznek bennünket a könyv tisztelt írójához és igen mélyen hatnak az olvasó lelkére. Szinte megtisztelve érzi magát az ember, hogy ezt neki is ismerni és belőle tanulni szabad. A magam részéről tiszta örömet éreztem e naplótöredékek olvasásakor és hálát és tiszteletet, amit együtt talán így jellemezhetnék, hogy *kegyelet;* ez az, ami szívemet átjárta. Kívánom, hogy ezt mindenki így érezze, ha majd ezt a részt olvassa!

E főrész második fejezetében a *mű tervezetét* adja a szerző és bepillantást enged abba, hogy milyen gondolatokkal küzdött, milyen utakon járt, amíg egy-egy elhatározásához eljutott, közben mik hatottak rá, térítették el útjáról stb. stb. Végül abban állapodik meg, hogy ha könyvét *Theanonak* nem nevezné, akkor, hogy mindjárt az alapgondolatot is kifejezze, ezt a címet kellene

neki adni: *A nők az emberi társadalom ethikai regenerálásának a szolgálatában.*

Milyen perspektivát nyit meg a nőnevelés útján. Szinte szédítő, de felemelő is ez a nagyravágyás! És nagy célok kitűzése mindig erőt jelent.

A következő, a harmadik fejezet a tulajdonképpeni *Elmélkedések és eszmetöredékek*, melyeket a szerző 1864—65-ben írt.

A bevezetésben a Pythagorasi nőkkel foglalkozik és kimondja tanulságképpen, hogy «*az erkölcsi világban vannak elvek, melyek érvényben fognak maradni, míg csak az emberiség elenyészni nem fog*».

Azután sorra veszi egy-egy kisebb fejezetben azokat az örökbecsű, nagy tulajdonságokat, amelyek a női, az emberi lélekből nem hiányozhatnak.

A *Vallásosságról* azt mondja: «Ne feledjék a nők és főleg a keresztény nők, hogy nemüknek mai napság is valódi missziója van a *vallásos élet* megalapozásában, fejlesztésében és javításában».

Nemcsak a vallástanítást, hanem a *vallásosságra való nevelést* sürgeti és kimondja, hogy a «*vallásosság lényegileg csak az összes nevelési és oktatási tényezők és behatások harmónikus együttműködésének lehet az eredménye.*»

Az *erkölcsi élet* fejletlenségének és akadályának minősíti a *divatkórságot*, melynek egész fejezetet szán; az *olvasmányokban* és *szórakozásokban* a léha, értéktelen, néha sikamlós szellemi alkotások iránt való előszeretet; *a családi élet mesgyéin belül a korlátlanságra törekvő uralomvágyat*, önfejűséget, indulatoskodást, pörlekedési viszketeget, ideges női szeszélyeskedéseket. Mind e kérdésekkel hosszasabban, behatóan, a korviszonyok alapos ismeretével foglalkozik és kimondja akkor, 1865-ben, újra meg újra, szinte lázas türelmetlenséggel, hogy «*a nőnevelést kell reformálni az egész vonalon!*»

«*Be kell vezetni a nőt a szellemi és erkölcsi világ szépségeinek megértésébe és kedvelésébe,* akkor lesz művelt olvasóközönség és a szépirodalom egészséges fejlődése!

Ez elmélkedések hatodik, mintegy összefoglaló részét egész terjedelmében ideiktatom. Helyet kérek neki a Nemzeti Nőnevelés folyóiratában és *nemzetünk nőnevelésében!*

«Mindazok, amiket eddigelé a nőknek a családban és a társadalomban elfoglalt szereplését illetőleg elmondandónak véltem és tudtam, többnyire mind csak a *női szív természetrajzának* a kérdéseit érintik. Például még az is, amit a nők szellemi életének olvasmányaikban és irodalmi működéseikben nyilatkozó elfajzásáról itt felhozandónak találtam, tulajdonképpen mind csak a szív megkórosodására, *önzésben* való megmerevedésére, az önfeláldozásban való képtelenségre, szóval: a család iránti szeretet lassú kihülésére vezethető vissza. És amennyiben összes eddigi elmélkedéseimben a bajok egyedüli panaceája gyanánt, mintegy refrénszerűleg, mindig csak *nőnevelésünk alapos reformálásának szükségességére utaltam rá:* kötelességemnek tartom már itt kifejezést adni azon erős meggyőződésemnek, hogy a reformálandó nőnevelésnek elsősorban a női szív *alaptulajdonságát*, a *szeretetet* kellene oly irányban fejleszteni és megnemesíteni tudni, hogy az egykor a családi élet javának és boldogságának főtényezője, eszközlője lehessen. Mert hát elvégre is ez a fő!

«A szeretet mindent pótol, de azt nem pótolja semmi», szokták mondani. Ismertem az életben nőket, kik szellemi műveltségük igen nagy hiányossága dacára is, mondhatni, csupán szívük kiapadhatatlan és önfeláldozó szeretetével, élethivatásukat mindvégig valóban eszményileg szépen voltak képesek betölteni. Majdnem jól esik nekem a női szív annyiféle elfajzásának ecsetelése után — mintha Szibériából jönnék — visszatérni megint a női szív szeretetének meleg Indiáiba. Mert a maga nemes, önfeláldozó szeretetében kifogyhatatlan anyai szív nem olyan-e valóban, mint valamely melegég alji vidéknek örök tavaszt adó napja; azé a meleg Indiáé, mely télen-nyáron világít, melegít, növel, színez, érlel, szóval: éltet és fejleszt mindeneket a maga körében.

Oh jaj annak a családnak, melyben ez a nap nem teszi

meg pályájának rendes körútját! Mint a földi természet is, ha a nap kezd eltávolodni tőle és — ha csak huzamosabb ideig is — sűrű ködök takarják el tőle: épp úgy fog szenvedni, sínyleni és végül lassú sorvadásba merülni a szeretet melege nélkül a család is. Ugyanazok a jelenségek tehát mindig a családi élet naprendszerében is.

Minő elcsépelt közhely, fogják mondani sokan! Tudom! És mégsem állhatom meg, hogy ne szőjjem még tovább ezt a hasonlatot. Mert valamint a nap, ha tiszta fényben és nyári hévvel süthet le az égről, be-be tud lopni egy-egy melegítősugárt a legsötétebb erdei zúgokba is és meg tudja enyhíteni a föld mély sebeinek, a sötét barlangoknak hideg, nedves levegőjét és megolvasztja még az óriási havasok jégpáncéljait is: azonképpen az a női szív is, melyben tiszta és hő sugarakkal lángol a szeretet napja, be tudja világítani az emberi élet legsötétebb és legridegebb zugait, megolvasztja az emberi önzés jégpáncéljait és megtermékenyíti a legzordabb és legkérgesebb emberi kedélyeket is. A női szív ezzel a termékenyítő erejével kisimítja, kipótolja az élet egyenetlenségeit; az ő visszapótló termőereje olyan, mint az újvilág őseredeti humuszáé. Ezért intézte a Megváltó amaz istenileg szép igéket a megtért bűnös nőhöz: *Megbocsátvák az ő minden bűnei, mivelhogy oly igen szeretett.* (Lukács VII. 47.)»

*

A könyv harmadik része:

«*Egy magyar Theano rövid élet- és jellemrajza*», valósággal szentély, amelybe áhítattal kell belépnünk és áhítattal viselkednünk! Szinte azt mondhatnám, csak méltóan előkészülve szabad itt tartózkodnunk, ebben a tiszta levegőben, amelyben egy magyar Theano nemes alakja fogad bennünket.

A szerző gondoskodik is arról, hogy kellőleg előkészüljünk, bevezetőleg a «theanizmus» fogalmával ismertet meg bennünket, Theano-jelleggel az abba tartozó női erények egészen részletes kifejtésével.

A kölcsönhatásról beszél, hogy ő voltaképpen egy magyar

Theano életén és lelki analizisén át érti meg a régieket, az egész theanizmus elméletét és az előtte álló *minta* után indulva a magyar Theano legjellegzetesebb női erényeit a következőképpen véli megállapíthatni:

«A legkiemelkedőbbek ezek közt mindenesetre: a *szeretet*, a *jóság*, a *fáradhatatlan munkásság* és a kedélynek — az élet minden körülményei között — érintetlenül megőrizni tudott *vidámsága, derültsége*. De hagyhatnám-e említés nélkül az *ő nemes*, mindig panasznélküli *önfeláldozását* övéiért; a *szépnek* azt a veleszületett, mondhatni öntudatlan és mégis oly *erős szeretetét*, melynél fogva azt a maga igen szerény életviszonyai között is, mindig érvényesíteni, megvalósítani igyekezett. Az a neme ez a szép szeretetének, amidőn a bírását nemcsak platóilag sóvárogjuk, hanem magunk közül — még a legszerényebb anyagi körülmények közt is — lehetőleg mindent *széppé tenni*, magunkat a széppel körülvenni igyekszünk. Az a szeretete ez tehát a szépnek, melyet kielégíteni valódi benső *életszükség* nekünk és amely ennélfogva teljesen ment a hiúságnak, a hivalkodásnak, a vele való kérkedésnek, avagy a másokban bámultatást, irígységet kelteni akarásnak (mert vannak ám néha ilyen motivumai is a szép szeretetének!) minden szennyétől, minden salakjától.

A theanoi lélek legkiemelkedőbb tulajdonságai között első helyen említettem a *szeretetet* és a *jóságot*. Bizonyára ezek a főtengelyek lelkük egész konstrukciójában. De van ezeknek is némi sajátlagos «theanoi jellege». A szeretetük nemcsak egyszerű emanació, kisugárzás. Megvan ennek az a sajátlagossága, hogy nemcsak *adja* a szeretetet másoknak, hanem föl is ébreszti azt másokban. Fölébreszti, leköti, s úgyszólván visszaszerzi azoktól, akiknek odaadta. A krisztusi szeretetnek egy neme ez, mely nemcsak elárasztotta az emberiséget szeretetével, hanem azt magát is *szeretnitudóvá* (felebaráti szeretet) tudta átalakítani.

És nem ugyanilyen-e a jóságuk is, mellyel nemcsak boldogítani tudnak, hanem képesek vele jókká is tenni másokat? Jóságával mindig javítólag és nemesítőleg hatni másokra is:

ime ilyen és ezekhez hasonló theanoi tulajdonságokból volt megkonstruálva a lelke annak az igen egyszerű és szerény viszonyok között élő asszonynak, kinek rövid és vázlatos jellemrajzára vállalkoztam.»

Azután az oly jellegzetes életrajz következik, mint élő bizonyítás. Ennek minden sorát el kell olvasni és felolvasni fiatal leányainknak. Kedves közvetetlenséggel, bensőséggel, érdekesen megírott életrajz ez. Olyan jó volna ifjúsági irat formájában is kiadni. Ennek meg is kell történni.

Sok, sok emléket fog felújítani ez az életrajz édes mindnyájunkban, akiknek hasonló emlékeink vannak és reményeket is, hogy a magyar Theanok örökéletűek és vissza-visszatérnek körünkbe nemzeti életünk folyamán!

A szerző maga is két theanoi alakot mutat be, az anyát és leányát. A magyar Theano főalakjának leányneve:

Csikbánfalvai Kovács Cecilia.

Leányának, a mellékalaknak asszonyneve:

Özv. Csécsi Nagy Józsefné.

A könyvet anyja és nővére emlékének ajánlja a szerző szeretete, hálája és kegyelete jeléül.

Ennél szebb emléket nem állíthatott nekik sem ércből, sem kőből. Hideg az érc és a kő! a szavak is lehetnek hidegek; de a könyvnek szavai nem hidegek, hanem melegek és élettel teljesek; arról tanuskodnak, hogy a szeretet fiatalon tartja a lelket és csodálatos energiákat ád: mert *ennek a könyvnek éltető forrása a szív!*

El kell olvasni az egészet, a mélabús, bevezető költői akkordot is, a preludiumot és a finálét is, a függeléket és közte Paal Ferencnek «válaszul szerzőnek a hazai nőnevelés reformja tárgyában 1865 febr. 7-én hozzá írt levelét (ezt is egész terjedelmében ide kellene iktatni!) stb. Nagyon értékes ez a levél is!

*

Lelki érettség és lelki vidámság jellemzi e könyv tisztelt írójá̇t ifjú és öreg korában egyaránt, vidám bölcsnek is mondhatnám őt! Ifjú korában megcsodáljuk komolyságát, bölcseségét, idős korában vidámságát, lelkesedését. Érdekes a könyv két különböző részén, amelyet ötven év választ el egymástól, megfigyelni ezt az ellentétet, ezt az összetartozást.

Végül pedig mondjunk mi is valamit a könyv tisztelt szerzőjének, mi magyar nők, akik önállóan dolgozunk, küldjünk neki szép könyvéért viszonzásul egy biztató üzenetet, azt, hogy a szeretet melege soha sem fog kialudni a női lelkekből, az otthon, a család szeretete soha! hogy Theanok akarunk lenni mi is, akik önállóan, a családtól látszólag elszigetelve, dolgozunk. Arra törekszünk, hogy önálló munkánkat minden vonatkozásában áthassa a nőiesség, sophrosyné éltető ereje és melege.

Hiszek abban, hogy ha a nőnek lesz ereje éppen a theanizmust, a nőiességet, a sophrosynét belevinni abba a munkába, munkakörbe, melyben önállóan dolgozik, akkor lesz ő méltó munkatársa a férfinak, kiegészítője társadalmi és nemzeti téren a férfi munkájának, mellette és vele dolgozó hű társa és a szó legszebb értelmében Istennek áldása.

Milyen szomorú is volna, ha a nőemancipáció végeredményében a női erények, a nőiesség, a sophrosynének sorvadását, hanyatlását jelentené, sőt inkább azt kell jelentenie, hogy ezek nagyobb téren hódítanak és a férfiak által nagy tiszteletben tartatnak.

Csak átmenet, amit most élünk, én hiszek az igazi nők diadalában, hiszen nem is lehet az másként, magasabb erők kormányozzák a férfiak és nők életét és munkáját egyaránt.

A könyvet pedig olvassuk el mennél többen!

Berta Ilona.

NŐK AZ EGYETEMEN.

I.

Folyóiratunk mult számának fenti című közleményét — úgy látszik — többen félreértették. Úgy gondolták, hogy a Nemzeti Nőnevelés, megtagadva multját, a nők magasabbfokú képesítésének lehetősége ellen fordul, hogy a férfiakat a képesített nők versenyétől megszabadítsa, azért állást foglal a nőknek az egyetemre való járása ellen. Tudom, hogy nem voltak sokan, akik cikkünkből ezt olvasták ki. Nem lehettek sokan, mert ismerik folyóiratunk multját, ismerik folyóiratunk kiadóit: az Erzsébet-Nőiskola tanári testületét, melynek négy évtizednél hosszabb működése éppen a nőknek érvényesülése érdekében végzett folytonos, eredményes küzdelem. Éppen ez, a nőnevelés ügyének előmozdítása, vetette fel újra a kérdést. Mint minden emberi dolog tökéletlen, úgy a nők helyzete, élete s működése az egyetemen sincs egészen jól szervezve. Igyekeznünk kell, hogy a hiányokat, hibákat kiküszöböljük, megjavítsuk, tehát ezekről beszélni, írni kell. Ne tekintsük e kérdéseket kényes témáknak, ne nézzük, hogy ki ír, ki beszél róluk, csak azt nézzük, hogy mit ír. Nem szabad az egész férfi-nemet megvádolni azzal, hogy a nők tanulásának, érvényesülésének útját akarja állani. Hiszen a férfiak nagy részének legközelebbi rokonságában mindig vannak tanulni vágyó, oklevelet szerzett nők; elképzelhető-e, hogy ezeknek az érvényesülése ellen küzdenének? Nagyon szükséges, hogy az ilyen kérdések tárgyalásánál ne legyünk elfogultak, ne vegyük a férfiak felszólalását úgy, hogy ők a nőknek ősi ellenségei s csupa önzésből, elnyomási

vágyból, rosszakaratból szólnak hozzá a nők ügyeihez. Higyjük el, hogy ha nem is mindannyian, de legalább is a nőneveléssel foglalkozók s a leányokkal megáldott családapák bizonyos joggal s hozzáértéssel szólhatnak a nőnevelés kérdéseihez s felszólalásaikban a tapasztalatok s a nőknek jól felfogott érdekei vezetik őket.

Az inkriminált cikk az egyetem és a nők szempontjából tárgyalta a nőknek az egyetemre való járását. Tény, hogy az egyetem nem életpályára nevelő intézmény, hanem a tiszta tudományt ápolja, fejleszti, tanítja. Az egyetem nem képez tanárokat, nem is képesít. Ezzel szemben tény az is, hogy több életpályára való képesítést az egyetem látogatása útján lehet megszerezni. Ez vonzza a férfiak legnagyobb részét is az egyetemre. Mondjuk, hogy a férfi-hallgatók 99·5%-a csak a képesítés megszerzése céljából jár egyetemre, de a megmaradó 0·5% megszereti a tudományt s ennek művelésére szenteli életét: fenntartja, ápolja, előbbre viszi a tudományt. S ezzel az egyetem el is éri a célját, mert a tudomány tovább virul, fejlődik. A tanárok megtették kötelességüket, nemcsak képesítéshez juttattak sok hallgatót, hanem neveltek maguk helyére megfelelő tudományos színvonalon álló utódokat.

Nézzük meg a nőknek a tudományhoz való viszonyát. Általában tapasztalhatjuk, hogy a «tudományszomj» a legnagyobb ritkaság, talán legtalálóbb az «érdeklődés» kifejezés. Ez nagyon sok esetben van meg s könnyen ébreszthető fel, sőt fokozható, de nem elég kitartó. A nők szorgalma a legnagyobb dicséretet érdemli, de ez nem tisztán a tudományszomjból vagy érdeklődésből származik, nagy része van benne a vizsgaeredmény iránti szinte beteges ambiciónak. Ennek megfelelően a vizsgák eredménye nagyon jó. Az elemitől kezdve az egyetemig a leányok bizonyítványaiban sokkal több a kitünő meg a jeles, mint a fiúkéban. De a «tudományszomj» a vizsgákkal véget ér. Nem hihető, hogy tisztán a kenyérkereseti elfoglaltság tartaná vissza a nőket a tudományos buvárkodástól. Hiszen látjuk, hogy sok középiskolai férfi-tanár a tanítás mellett igen szép tudományos

munkásságot fejt ki. Nem tehetnék meg ezt az ugyanolyan alkalmazásban levő nők, mikor a készültségük is ugyanolyan? Ez az, amiért a «tudományszomj» helyett érdeklődésről beszéltem. Itt várom a leglényegesebb, legfontosabb javulást. Amikor hiányzik a tudományszomj, akkor előtérbe lép a képesítés megszerzésének célja. Ekkor nem a tudomány érdekli a hallgatót — éppen úgy a férfi-, mint a nőhallgatót — hanem a vizsgaszabályzat. Amit ez előír, azt hallgatja. Ha hiányzik a «tudományszomj», elmarad az előadást mélyítő szakmunkák olvasása, a kiegészítő speciális kollégiumok hallgatása stb., ezek bizony lassankint az előadások színvonalának sülyedését idézik elő. Így érthető, hogy az egyetem szempontjából nem kívánatos az a hallgató, akár férfi, akár nő, aki tisztán az oklevél megszerzéséért jár az előadásra. Ez a szempont teszi kívánatossá, hogy az egyes életpályákra megfelelő szakiskolák neveljenek. Nem kell megijedni a szakiskola nevétől, mert ez is lehet egyetemi, főiskolai jellegű. Itt tisztán csak abban van a különbség, hogy a szakiskola a tiszta tudomány mellett az alkalmazott tudományt is tanítja, figyelembe veszi a hallgatók igényeit, a gyakorlati életet is.

Ez a kérdésnek egyik oldala. Van azonban egy másik oldala is: a nők helyzete az egyetemen.

Az egyetem a hallgatók magánéletével nem törődik, azt nem ellenőrzi, nem irányítja. Pedig az egyetemi élet nagy szabadsága sok veszélyt rejteget. Tapasztalhatjuk a férfihallgatóknál is, hogy amint a családi s középiskolai élet szigorából a szabad egyetemi életbe kerülnek, egyes gyengébb ellenállású fiúk rossz útra tévednek, némelyek el is züllenek. Ha a szabadabban nevelt fiúk nem tudják minden esetben megállni helyüket, vajjon a nők megállhatják-e? A leányokat a család még jobban félti, óvja, nagyobb felügyelet alatt tartja. Itt az egyetemi élet szabadsága még nagyobb változást jelent. Lehet-e, szabad-e magára hagyni a fiatal leányt az egyetemi élet szabadságában, hogy saját erejére támaszkodva állja ki a tűzpróbát? Az egyetemen megkezdett koedukáció bizonytalan előnyeinél

nem ér-e a társadalom szempontjából többet a nőket védő «családias jellegű intézetben» való nevelés? — mely egyáltalában nem zárja ki magasabb tudományos fokozat elnyerését, magasabbfokú képesítés megszerzését, csak a nőnevelésnek jobban megfelelő környezetben adja meg ugyanazt.

Ezeknek előrebocsátása után közöljük e cikkre vonatkozó felszólalásokat. *v.*

II.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Engedje meg, hogy becses lapjában megjelent «Nők az egyetemen» című cikkben foglalt úgynevezett «teljes tárgyilagossággal eszközlött» megfigyelésekre néhány megjegyzést tegyek. Az egyetem megnyitása utáni években a nőket tisztán a tudományszomj és a kenyérkereseti pálya hozta az egyetemre. Az nyittatta meg tulajdonképen *húsz* évvel ezelőtt az egyetem kapuit, hogy voltak nők, akik nem érték be a «női szakiskolák» «családias jellegével», «a női lélek különleges művelésével», hanem igazán és komolyan akartak tanulni, tudni akartak, úgy mint a férfiak és természetesnek találták, hogy őket minden különösebb formaság nélkül az egyetem egyenrangú polgárainak tekintették. Csak később, amikor a nőkben általánosságban is fölébredt a tudomány iránti érdeklődés, kezdtek egyesek járni az egyetemre «szórakozásból», ami éppen nem megrovásra méltó [hiszen mindenesetre különb szórakozás, mint a korzózás], vagy «divatból». Az egyetem ezt koncedálta, mint ahogy lehetővé teszi minden férfira nézve is, hogy a vizsgázás komoly szándéka nélkül is járhasson előadásokra. Furcsa állítás, hogy «a nők pályaválasztásának elősegítésére az egyetem nem alkalmas, mert nem szakpályára nevel», ugyanilyen szempontból akkor a férfiakéra sem alkalmas, mert tudósokat és nem tanárokat nevel. A bölcsészeti fakultásra a férfiakat is éppen úgy nem *főleg* a tudományszomj hozza, hanem a tanári oklevél. Ha összehasonlítjuk a «tudományszomjas» férfiak és nők abszolut számát, esetleg a férfiaké nagyobb lesz, de százalékokban éppen oly

kevés lesz, mint a nőké. A nőhallgatók a vizsgaszabályzat pontjaiban találhatók iránt kivétel nélkül és rendes időben érdeklődnek, ugyan ezt nem mondhatjuk el a férfiakról. Ami az előadások színvonalát illeti, nem tudom elképzelni, mivel redukálták a tanárok az anyagot? Az egyetemi tanárok sohasem lehetnek tekintettel a hallgatókra, mert nem is tudják (minthogy nem tanítanak, hanem előadnak), kik azok. Nem tételezzük fel azonban egyikről sem, hogy a női hallgatóság puszta jelenléte megváltoztatná akár az előadás tárgyát, akár a módszerét.

Ami a doktori címet illeti, nem lehetetlen, hogy vannak éppen úgy nők, mint ahogy vannak férfiak, akik a doktori címet hiúságból szerzik meg. Én ezt nagyon dicséretes hiúságnak tartom, mert hiszen a vizsgázót komoly tanulásra ambicionálja. Ha tudományos értéke kevés is az ilyen doktori értekezéseknek, de mégis van értéke. Azt nem lehet tagadni, hogy éppen a bölcsészhallgatónők nagy szorgalommal és páratlan kitartással tanulnak.

Egészen téves az az észrevétel, mely a nők jelenlétének hátrányosságáról szól. A középiskolákban egyáltalában *nem lehetetlen* az együttoktatás, amit nemcsak számtalan külföldi ország példájából látunk, hanem már nálunk is van sok középiskola, amelyben mint rendkívüli hallgatók, leányok is járnak. Ezekben éppen úgy, mint az egyetemen a nők jelenléte, a fiúk modorára és magaviseletére illetékes körök nyilatkozata szerint nagyon jó hatással volt, a fiúk sokkal finomabbak, csendesebbek és udvariasabbak lettek. Sőt ugyanerről a hatásról számolnak be azok a középiskolák, ahol ma a fiúkat nők tanítják, Magyarországon még csak polgári iskolákban, de Berlinben 90 reáliskolai, gimnáziumi és reálgimnáziumi tanárnő van jelenleg alkalmazva, mindenütt a legkielégítőbb eredménnyel. Ha a társalgás szabadosságáról beszélünk, akkor ez egy a mai korral együttjáró tünet, s nem az egyetem hatása, mert ha összehasonlítjuk egy divatos zsúrtársaságban beszélő fiú és leány dialogusát az egyetemi nő- és férfikollégák beszédjével, az összehasonlításból komolyság és tartózkodás tekintetében még mindig az utóbbi kerül ki győztesen. Az egyetem küszöbét átlépő nők

bájosak és közvetlenek lehetnek később is, ez mindig csak az egyéniségüktől és a körülményektől függ és nem az egyetem van rájuk rossz hatással, ha jókedvüket esetleg elveszítik, hanem egyes esetekben bizonnyal az élet nehéz küzdelme, amelytől a családi élet szoros kapcsai sem menthetik meg a leányt. Ha valami nem egészen megfelelő van az egyetem együttoktatásában, az onnan veszi eredetét, hogy nem a legkisebb kortól kezdve vannak együtt fiúk és leányok. Senkinek sem jut eszébe a «nemek közömbösítése», nem tudom, hogyan jutott eszébe szerzőnek ez a szó, de az bizonyos, hogy a folytonos együttlét, a megszokás (a család és társaság keretében is így van), az erotikus érzéseket a maga rendes fejlődésének menetében hagyja meg, még a két nem egymástól való elzárása a normális érzéseket is természetellenesen fokozza, tehát káros.

Ami a magántanári képesítést és a «sub auspiciis regis» avatást illeti, nem tudom tisztábban megmutatni az egyetem és az illetékes körök konzervativ felfogását, mint e tényekkel. Mind a két dologért voltak női folyamodók, akiknek képesítése, illetőleg vizsgai előmenetele nem volt egy fokkal sem rosszabb, mint az erre folyamodó átlag férfiaké, de visszautasították őket, csak azért, mert nők; tehát konstatálhatjuk, hogy a nők egyetemi tanulása a férfiaknak nem válik hasznára; kényelmetlen, mert minden téren konkurrenciával kell küzdeniök s minthogy ma még a kezükben van a módja a nők visszaszorításának, élnek is azzal. Dacára annak, hogy csak jelesen és jól érett nőket vesznek föl a bölcsészi fakultásra, dacára annak, hogy kereskedelmi iskolai tanárképzőbe kereskedelmi érettségivel leányokat nem vesznek föl, dacára annak, hogy két félévig kell minden tárgyból kollokválniok, hogy rendes hallgatók legyenek, évről-évre nő a számuk; éppen mert nem elégednek meg az úgynevezett «képesítő női iskolák» eredményével. Az, hogy egyetemi képesítéssel polgári iskolában tanítanak, az csak az oktatás hasznára válik, s e tekintetben egy csöppet sem növelik jobban a proletariátust, mint a középiskolai képesítésű férfiak; ez tehát nem ellenérv a nők számára.

A nők pályaválasztása ma — és a háború kitörése óta még inkább — kell, hogy éppen úgy életkérdés, vagyis megélhetési kérdés legyen, mint a férfiaké. Kell tehát, hogy minden iskola — az egyetem is — egyformán nyitva álljon előttük. A férjhezmenés nem egyetlen cél, és főleg lehetetlen (a férfiak kisebb száma, megfogyatkozása óta), hogy *minden* nő *csak* erre készüljön, tehát rövidlátás volna a női pályák kérdését ebbe a zsákutcába juttatni. Nem szabad, hogy a nő bérlenyomó, nem egyenlően képesített konkurrense legyen a férfinak, ezért csak *ugyanazon* a helyen, *ugyanazon* feltételekkel juthasson ő is oklevélhez, mint a férfi, nehogy a különböző képesítés ürügye alatt visszaszoríthassák őket bármilyen pályáról. Sőt nemcsak a bölcsészi és orvosi, hanem a jogi és teológiai fakultásokat, a műegyetemet és más főiskolákat is meg kell nyitni nők számára; alkalmazzák a vizsgaszabályokat, vizsgafeltételeket, vizsgakérdéseket komolyan, szigorúan, úgy hogy az arravalóság és tudományos készültség döntse el, ki kapja meg az oklevelet, nem az, hogy valaki nő-e vagy férfi. A tudomány szempontjából nincsenek «női igények», tehát nem kell külön nőiskolára való képesítés; nagyon helytelen felfogás az, amely a leányiskolai tanítást csakis nőkre akarná bízni, a fiúk tanítását csakis férfiakra. A két nem bizonyos irányú ellentétes felfogásával, kölcsönösen kiegészítené egymást a nevelésben és így annál tökéletesebbet produkálhat mindkét nembeli ifjúság jellemképzésénél. A nők speciális hivatására való előkészítést elvégezheti részben a családi otthon, részben az alsóbbfokozatú iskola, ahol úgyis nagyobbrészt nők tanítanak. A szakiskolák ellenben legyenek közösek, mindenféle kivétel nélkül. A zeneakadémia, régebben a képzőművészeti főiskola, az egyetem, nem ismer külön tanári és tanárnői oklevelet, ez visszasülyedés volna régi túlhaladott álláspontokra. Nekünk Magyarországon pedig egy hatalmas, radikális nevelési áramlatra van szükségünk, mely a «női képesítések» kizárásával becsületes szakképzettséget ad, kenyérkeresetet minden nő kezébe, amellyel a férfival egyenlő életföltételek mellett dolgozhatik.

Minden ez ellen való törekvés visszaveti nemcsak a nőket, de az egész magyar társadalmat arra a színvonalra, ahol a mult század közepén volt. Mi azonban, magyar középiskolai tanárok minden erőnkkel azon fogunk igyekezni, hogy oktatásügyünket megvédve mindenféle «egyszerű megfigyelések»-ből levont reakciós következtetésektől, inkább olyan «szakszerű fejtegetéseket» kérünk, amelyek a haladást szolgálják. Az egyetemi színvonal emelését európai nivóra nem a *nők*, hanem *az oda nem való elemek eltávolításával lehet elérni.*

Hacker Boriska,
okleveles középiskolai tanár.

III.

Mélyen tisztelt Szerkesztő úr!

«Nők az egyetemen» című közleményemre vonatkozó megjegyzésekre kizárólag csak a «Nemzeti Nőnevelés» olvasói iránti tiszteletből óhajtok röviden válaszolni. Mindenesetre tiszteletreméltó az az erős meggyőződés, mely a nők minden téren való használhatóságára vonatkozik és pedig nemükre való tekintet nélkül, csak az a bökkenő, hogy a legtöbb pályán ezeket a sikereket a nők éppen női mivoltukra való tekintettel érték el. Tisztelet a kivételeknek — vannak ilyenek is — de az általánosításoknál úgyebár mégsem ezekből indulunk ki.

Nem akarok nagyon belemelegedni a vita hevébe, mert hiszen ebben az esetben fölösleges is. Úgy látom, lényegtelen nézeteltérés van csak közöttünk s ez is csak a fölszólaló *női mivoltából* ered, amennyiben vagy nem értette meg közleményemet, vagy pedig az elmondottak mindenáron való elmondhatása végett, tudatosan félremagyarázta azt. A megjegyzések lényege ugyanis állandóan a nők és férfiak tudományos reátermettségének egyenértékűségét bizonyítgatja velem szemben, aki azt egyáltalán kétségbe nem vontam, noha akár megdönthetetlenül beigazolt anatomiai, élettani és embertani tények alapján ezt is megtehettem volna. A megjegyzések másik tévedése abban a föltevésben van, mintha én az egyetem szakpályára nem

nevelő mivoltát kizárólag csak a nőkre vonatkoztatnám. Az egyetem tudományt művelő és terjesztő intézmény, tehát a nők jelenlétét csak ebből a szempontból tekinthettem, de ugyanígy tekintem a férfiakét is, csakhogy közleményemben nem róluk volt szó. A tudomány műveléséhez azonban a megjegyzésekben hangoztatott s általam legteljesebb mértékben elismert női kitartás és szorgalom még nem elég, hanem kellenek ahhoz még egyéb kellékek is, amelyek bizony a férfiak nagy részénél is, de a nők legnagyobb részénél hiányoznak.

Ezzel végeztem is. A megjegyzéseket író középiskolai «tanár» talán éppen olyan szerencsés kivétel, akit csakugyan egyéni reátermettség és tudományszomj sarkalt, annál kevesebb reményem lehet tehát arra, hogy megértsük egymást abban a tényben, hogy a legtöbb nőt nem ez hozza az egyetemre, ahol női mivoltának latbavetésével boldogul. Az egyetemet végzett középiskolai tanárok polgári iskolai működése — akár nők, akár férfiak — legkevésbbé sem hasznos s ennek az intézménynek hátrányára van.

A többi megjegyzés nem érdekel, csak jellemző, hogy mikor a nők női mivoltának megvédésére vonatkozó eszmények kijelöléséről van szó, akkor a nők — remélhetőleg csak egészen elszigetelt kis töredéke — részéről «konzervativizmus, visszaesés, visszasülyedés, reakció» s egyéb hasonló kitételek járnak ki. Bármilyen mérges kiszólások legyenek is, célt tévesztettek, mert a személyeskedések terére és a vitatkozás hangjának eldurvulására vezet. Az utóbbiban pedig — azt hiszem, az észrevételek írónője is megengedi — a férfiak valóban fölényben vannak. Vagy nem?

Dr. Vadász M. Elemér.

A NŐ ÉS A TUBERKULÓZIS.

A nőnek a fajfenntartás kérdésében jelentősebb szerep jutott, mint a férfinak. Fontos feladatára már a régi görögök korán előkészítették a leendő anyát, mikor a lányok testi nevelésére nagy gondot fordítottak, azon elvből indulván ki, hogy csak erős, egészséges fa hozhat életképes, jó gyümölcsöt.

A kor szelleme kiszólította a nőt is a kenyérharc mezejére. Akik a nőknek megnyitották a különböző életpályák ajtóit, nem gondolták meg, hogy a nő természettől gyengébb szervezete olyan, mint a virág, mely árnyékos tölgy aljában pompásan virul, de ha szeles, viharos pusztaságba ültetik, elsenyved. Csak a legújabb korban gondolnak arra, hogy a nőt — ha már nem sikerül is eredeti, természetes munkaköréhez visszavezetni, mert a nő öngyilkos makacssággal ragaszkodik a nyilvános élet küzdelmeihez vagy viszonyai kényszerítik bele — legalább testileg hozzáfejlesszék az új szabású életviszonyokhoz. Eddig csak a férfiak edzésére gondoltak, ma már edzeni kezdik a nőt is a különféle sportokkal.

Újabban az iskolák is több gondot fordítanak a lányok testi nevelésére.

Méltán. A nő fizikuma aránylag több funkciót végez, terhesebb feladatokat old meg, mint a férfié. Az anyaság, gyermektáplálás, a háztartás örökké egyforma, alig látszó, mégis elég nehéz munkája, a gyermekneveléssel járó ezer aggodalom, virrasztás próbára teszi szervezetét. S ha még ehhez a kenyérkereset fáradsága és gondja is járul, a nő fizikuma a túlságos megterheltetést a legtöbb esetben nem bírja el bizonyos egészség-

beli hátrányok nélkül. Aki a nő testi edzését hangsúlyozza, tisztában van korunk szomorú, a nehéz megélhetési viszonyokat élesen megvilágító tényével, mely a nőt az életküzdelem osztályosává teszi.

A nő napjainkban nem virág, melynek báján a munkában fáradt férfiszem megpihen, nem jutalma a férfi küzdelmének, nem élőszentje a családnak, mint hajdan, hanem egyszerűen munkatársa, még pedig olyan társa, ki az élet nehezebbik terhét viseli gyönge vállain. Mert míg a férfit egyedül a kenyérkereset gondja terheli, a nőt az ebben való osztozáson kívül a természetes hivatásával járó ezer gond és fáradság. Ebből következik azután, hogy a gyermek a kenyérkereső nőnek nem a legszentebb öröm, az anyaság már szerencsétlenség, melytől még bűnös úton is szabadulni igyekezik. A munkában meggörnyedt, ernyedt testű nőnek csenevész magzata sehogy sem szolgálhat egy nemzetnek kezességül a lét küzdelmeinek megállására. Ideje volt már, hogy a nő elsatnyult szervezetének reparálására gondoltak, a női sportokkal akarván az egyensúlyt valahogy helyreállítani.

A női test fejlesztésének szükségessége nemcsak az anyaságra való előkészület, nemcsak az élettel való harc elviselése szempontjából tűnik ki, hanem mulhatatlan szükséggé teszi azt a kornak egy rettenetes jelensége: a tuberkulózis.

Bebizonyított tény, hogy ez a borzasztó betegség kétharmadrészben a nők közül szedi áldozatait. A testi-lelki megerőltető foglalkozás, a természetes hivatás betöltésével járó erőveszteség mind alkalmasabbá teszi a női szervezetet a betegség felvételére. Ennek aztán kettős szomorú következménye van. Az egyik a szaporodás csökkenése, a másik a tuberkulózisnak nagyobb mérvű elterjedése.

A tuberkulózisos nő nem képes megfelelni a fajfenntartás kötelességének olyan mértékben, mint az egészséges. E mellett szakadatlan forrása a fertőzésnek. A tuberkulózisos férfi soha sem oly veszedelmes családjára, mint a nő, mert a nap jó részét távol tölti otthonától, míg a nőt a háztartás az otthonához köti.

Ő készíti az ételeket, bánik a család ruházatával, neveli, táplálja a gyermekeket, gyöngéd érzelmeinek csókokban, becézgetésben ad kifejezést, miközben ezer alkalma van a család többi tagjainak és a lakásnak a fertőzésére.

A legtöbb tuberkulózis-eset gyermekkori infekció következménye. Innen eredt a tuberkulózis természetére vonatkozó azon téves hit is, hogy t. i. a tuberkulózis örökölhető. Az ellenállóképességgel nem biró gyönge gyermeki szervezetbe legtöbbször a tuberkulótikus anya plántálja a kórt.

Ismerek egy családot. Apa, anya egészséges. Két gyermekük mégis súlyos mirigytuberkulózisban szenved. Hogyan lehetséges ez? Volt egy dajkájuk, ki a gyermekeket nagyon szerette. A dajka tüdővészes volt. Mikor a szülők észrevették, hogy a dajka beteg, már mindkét gyermek fertőzött volt.

A tuberkulózisos nő tehát, mint házi cseléd is veszedelmes.

A nő kezében van letéve a család jóléte, boldogsága, sőt egészsége is.

Az emberi boldogság e javaival híven sáfárkodni csak egészséges nő képes.

A nőnek szinte kötelessége egészségesnek lenni. Egészségi állapota kihat az egész családra. A beteg nő háztartásában felügyelni nem tud, gazdasága pusztulásnak indul. Gyermekei nélkülözik a szükséges gondozást.

Csak az anya szemei tudják idejében meglátni azokat az apró hibákat, melyek irtatlanul elhatalmasodnak a gyermek erkölcsén.

Mások boldogítása, különösen azoké, kikhez a vér köteléke csatolja, a nő legszebb, legszentebb feladata. A nő szorgalma megszázszorozhatja a családfő keresményét, az ő tisztasága, rendszeretete tartja ébren a családi tűzhely becsülését, az ő szelidsége, szeretete maga a béke, az ő hite, vallásossága erősíti, támogatja az ingadozót, ő az őrangyal, ki családját a rossztól óvja, az ő értelmessége tartja távol családjától a betegséget is.

Ezek az emberi boldogság dogmái.

Az életnek ezt a nagy tudományát a nevelés van hivatva a leánygyermek lelkébe oltani.

A nevelés van hivatva testben-lélekben egészséges családanyákat adni a jövő nemzedéknek, a nevelés feladata megadni a nőnek a kellő tudást, mellyel magát és családját a betegségektől megóvhatja s így meggátolhatja a terjedését a tuberkulózisnak is, az emberiség eme nagy szerencsétlenségének.

Jászkarajenő.

Nergert Vilma.

MAGAS HŐMÉRSÉKLETEK.

Az ember érdeklődése a tűz iránt mindig nagyfokú volt, úgy annyira, hogy némely népnél ez az imádásig fokozódott. De bizony ez az érdeklődés legtöbbször csak a külsőségekre vonatkozott. Kevés ember néz a tűzre úgy, hogy a benne végbemenő folyamatokat, a benne rejlő erőt vizsgálná. A tudományos kutatások a tűz vegyfolyamatait tisztázták, de a tűz, a láng hőmérsékletével kevesebbet foglalkoztak. Erre rögtön rájövünk, ha az irodalomban a lángok hőmérsékleti adatai után kutatunk. Meg van ennek is az oka. Ez a kérdés a tiszta tudományos világot kevésbbé érdekelte, a gyakorlati emberek — akiket anyagilag is érdekel ilyen kérdés — nem igen érnek rá kísérletek és megállapítások végzésére. Nem is olyan könnyű a lángok hőmérsékletének megállapítása. Amint tudjuk a közönséges higanyos hőmérő már 300°C. körül nem használható, mert a benne levő higany elkezd forrni, a fejlődő higanygőz buborékjai szétszaggatják a higanyszálat. Ha a hőmérőbe a higany fölötti térbe nagy nyomással szénsavat vagy nitrogént sajtolunk be, s nagyon nehezen olvadó üvegből készítjük a hőmérőt, akkor ezt egész 550°C.-ig használhatjuk. Tehát a higanyos hőmérőt magasabb hőmérséklet mérésére nem lehet használni. Erre a célra szerkesztették a *pirométer*eket. Ilyen műszer Le Chatelier elektromos pirométere, melynek elve az, hogy tiszta platina-drót és platina-iridium ötvözetből készült drót forrasztási helyét melegítve a hőmérséklettel arányos erejű termoelektromos áram keletkezik. Ha ennek az áramnak az erősségét megmérjük, megkapjuk a hőmérsékletet. Ez a pirométer

1600°C.-ig használható. Van optikai pirométer is (Wanner), mely az izzó testekből kiáradó fénysugarak intenzitásából, illetve e fény felbontásakor keletkező színkép színeinek erősségéből és hosszúságából következtet a hőmérsékre. Ez a műszer 900°—2000°C.-ig, kormos üveg közbeigtatásával esetleg 4000°C.-ig használható.

Ezeket a kissé drága és kényes műszereket a gyakorlati életben ritkán használják, nem is lehet minden esetben használni. A gyakorlatban olcsóbb eszközökkel, egyszerűbb fogásokkal igyekeztek a magasabb hőmérsékletek fokát meghatározni. A fémek olvadási pontja ismeretes (az ezüsté 960°, az aranyé 1065°, a nikkelé 1484°, a platináé 1775° stb.). Ha tehát fémdarabkákat teszünk ki a megvizsgálandó hőmérséklet hatásának, a megolvadt fémek olvadási pontja megadja az uralkodó hőfokot. A különböző olvadáspontú fémekből és ötvözetekből egész hőmérőskálát állítottak össze.

Hőmérésre legnagyobb szüksége az agyagiparnak van, azért itt egész külön hőmérési eljárás fejlődött ki. *Seger* tiszta, nagyon nehezen olvasztható aluminiumtrioxidból, illetve kaolinból és fokozatosan csökkenő mennyiségű olvasztó hatású anyagokból (bórsav, kovasav, mész, ólom és alkalifémvegyületek) egész sorozat keveréket állított össze, ezekből kis gúlákat készített, melyeknek olvadási pontja ismeretes. A Seger-gúlák olvadási pontja 022 számtól 01 számig 30—30°-kal, 1—36 számig 20—20°-kal növekedik. Néhánynak az olvadási pontja:

022. szám	590°C.	10. szám	1330°C.
010. «	950°C.	20. «	1530°C.
01. «	1130°C.	30. «	1730°C.
1. «	1150°C.	36. «	1850°C.

E Seger-gúlák segélyével a gyakorlatban használt kemencékben uralkodó hőfokot meghatározhatjuk úgy, hogy a kemencébe teszünk egy gúlasorozatot s a megolvadt legmagasabb számú gúla olvadási pontja adja meg a tűz hőfokát.

A fentiekből látjuk, hogy magasabb hőmérsékleteknek a

mérése sem egészen könnyű s csakis bizonyos határig, körülbelül 2000°C.-ig lehetséges, azontúl inkább csak becslés következik. Különösen nehéz kisebb színtelen hevítő lángok hőmérsékletének megállapítása. Az olvasztópróbák nem adnak megbizható eredményt, mert a lángba tartott tárgyak vezetés és sugárzás útján folyton veszítenek meleget s így sohasem melegesznek föl a láng hőmérsékletéig. Ennek az igazságáról könnyű meggyőződést szerezni. Ha egy Bunsen-lángba beteszünk egy nagyon vékony s egy vastag platinadrótot, rögtön észrevesszük, hogy a vékony drót fehéren izzik, a vastag drót pedig csak erős vörös izzásban van, pedig mind a két drót ugyanabban a meleg lángban van, de a vastag drótnál a hővezetés a keresztmetszettel arányosan növekedve sokkal nagyobb fokú, s a hővezetés hűtő hatása erősebben érvényesül.

E nehézségek következménye az, hogy a magasabb hőmérsékletekre vonatkozó irodalmi adatok nem egyeznek.

A magas hőmérsékletek mérési módjainak rövid áttekintése után térjünk vissza tárgyunkhoz. A magas hőmérsékletek kérdését több oldalról kell megvilágítanunk és pedig: 1. Ki tudjuk-e számítani, hogy elméletileg milyen magas hőmérséklet állítható elő égés útján? 2. Elérhető-e az elméleti maximum s ha nem, mik az akadályai? 3. A gyakorlatban elérhető maximális hőmérséklet fokai.

Sokszor halljuk azt a felfogást, hogy minél nagyobb tüzet csinálunk, annál nagyobb a tűz melege. E szerint egy Bunsen-láng nem olyan forró, mint egy háznagyságú gázláng. Ez a felfogás téves, egész egyszerűen összetévesztik a meleg mennyiségét a meleg fokával. A nagy láng több meleget ad, de nem magasabb fokút.

A tűz hőfoka elsősorban az égő test melegfejtő képességétől függ. A testek égésekor keletkező meleg mennyiségét melegfejtőképességnek vagy égésmelegnek nevezzük.

Néhány anyag égésmelege:

Szén	8140 Cal.	Fa	2900 Cal.
Hidrogén	28,800 «	Kőszén	7500 «
Acetilén	11,500 «	Világító gáz	10,600 «
Alkohol	5000 «	Aluminium	7014 «
Petroleum	11,000 «	Magnézium	5877 «

E számok azt jelentik, hogy ha pl. egy kg tiszta szén elég, akkor 8140 hőegységnyi (Caloria) meleg fejlődik, vagyis annyi meleg, amely 8140 kg víz hőmérsékletét 1°C.-kal tudja emelni.

Ha valaminő anyagot elégetünk s a tüzet semmiféle célra sem használjuk föl, akkor az egész égésmeleg az égés termékeit melegíti föl. Ha ismerjük az égéstermékek mennyiségét és fajmelegét, akkor kiszámíthatjuk a fölmelegedés vagyis a tűz elméleti hőfokát.

Néhány anyag fajmelege:

Vízgőz	0·48	Levegő	0·238
Széndioxid	0·217	Oxigén	0·218
Aluminiumtrioxid	0·20	Nitrogén	0·244

Sajnos, hogy a fajmelegek értékét csak 2—300°C. magas hőmérsékletig ismerjük s már itt is látjuk, hogy ezek nem állandó értékek. Arról semmit sem tudunk, hogy nagyon magas hőmérsékleteken (2—4000°C.) mennyire változik a fajmeleg. Ezért az elméletileg számított hőmérsékletek számadata bizonytalan.

A tüz hőmérsékletét (T) úgy számítjuk ki, hogy az égésmeleget (M) elosztjuk az égéstermékeknek ($Ét$) a fajmeleggel (fm) való szorzatával:

$$T = \frac{M}{Ét \times fm}$$

Vegyünk fel néhány példát.

1. Ha tiszta hidrogént égetünk el az égéshez szükséges mennyiségű oxigén jelenlétében, mi lesz az elméleti hőmérsék-

let? (1 kg H elégetve 28,000 Cal. meleget fejleszt s 9 kg vízzé ég el):

$$T = \frac{28{,}800}{9 \times 0{\cdot}48} = 6660°\text{C}.$$

2. Ha a hidrogént nem oxigénben égetjük, hanem levegőn, akkor nemcsak az égés útján keletkező vizet kell felmelegíteni, hanem a levegőnek visszamaradó részét, a nitrogént is. (1 kg H elégetéséhez 8 kg O kell. A levegőben 8 kg O-re 26·78 kg N jut):

$$T = \frac{28{,}000}{9 \times 0{\cdot}48 + 26{\cdot}78 \times 0{\cdot}244} = 2650°\text{C}.$$

3. Ha a hidrogént kétszer annyi levegő jelenlétében égetjük el, mint amennyi az égéshez feltétlenül szükséges, akkor az égéstermékek mennyisége e fölös levegőmennyiséggel (34·78 kg) szaporodik. A láng elméleti hőfoka:

$$T = \frac{28{,}800}{9 \times 0{\cdot}48 + 26{\cdot}78 \times 0{\cdot}244 + 34{\cdot}78 \times 0{\cdot}238} = 1500°\text{C}.$$

4. Ha tiszta szenet égetünk az égéshez szükséges mennyiségű oxigénnel (1 kg C 8140 Cal.-t fejleszt, az égéshez 2·66 kg O kell s 3·66 kg CO_2 keletkezik) az elméleti hőmérséklet:

$$T = \frac{8140}{3{\cdot}66 \times 0{\cdot}217} = 10{,}230°\text{C}.$$

5. Ha a szenet levegővel égetjük el (2·66 kg O-re 8·82 kg N jut):

$$T = \frac{8140}{3{\cdot}66 \times 0{\cdot}217 + 8{\cdot}82 \times 0{\cdot}244} = 2770°\text{C}.$$

6. Ha a szenet kétszerannyi levegővel égetjük el, mint amennyire szüksége van (az égéstermék 11·48 kg levegővel szaporodik):

$$T = \frac{8140}{3{\cdot}66 \times 0{\cdot}217 + 8{\cdot}82 \times 0{\cdot}244 + 11{\cdot}48 \times 0{\cdot}238} = 1430°\text{C}.$$

7. Ha acetilént oxigénben égetünk el (1 kg C_2H_2 égéstermékei 3·384 kg CO_2 és 0·692 kg H_2O) az elméleti hőmérséklet:

$$T = \frac{11{,}500}{3{\cdot}384 \times 0{\cdot}217 + 0{\cdot}692 \times 0{\cdot}48} = 10{,}770°\text{C}.$$

8. Ha acetilént a szükséges mennyiségű levegővel égetjük el (az égéstermékek szaporodása 10·3 kg N), akkor:

$$T = \frac{11{,}500}{3{\cdot}384 \times 0{\cdot}217 + 0{\cdot}692 \times 0{\cdot}48 + 10{\cdot}3 \times 0{\cdot}244} = 3210°\text{C}.$$

9. Ha aluminiumot oxigénben égetünk el (égéstermék 1·885 kg Al_2O_3), akkor:

$$T = \frac{7014}{1{\cdot}885 \times 0{\cdot}2} = 18{,}600°\text{C}.$$

10. Ha magnéziumot égetünk oxigénben (égéstermék 1·647 kg MgO), a hőfok:

$$T = \frac{5877}{1{\cdot}647 \times 0{\cdot}244} = 14{,}500°\text{C}.$$

11. Ha magnéziumot levegőben égetünk (az égéstermék szaporodása 2·17 kg N), akkor:

$$T = \frac{5877}{1{\cdot}647 \times 0{\cdot}244 + 2{\cdot}17 \times 0{\cdot}244} = 6300°\text{C}.$$

Ezek a számítások nagyon szépen mutatják, hogy milyen nagy befolyása van a tűz hőmérsékletére az égéstermékek mennyisége. Ha az égés termékeit azzal szaporítjuk, hogy az égetéshez nem tiszta oxigént, hanem levegőt használunk, máris leszáll a tűz elméleti hőfoka az eredetinek felére — harmadára. Ha az égéstermékeket fölös mennyiségű levegő hozzájuttatásával még jobban szaporítjuk — ami a gyakorlati tüzeléseknél rendes eset — az elméleti hőmérséklet még jobban leszáll.

A fenti számítások igen magas hőfokokat eredményeznek. Ezek a gyakorlatban nem érhetők el, még csak meg sem köze-

líthetők. A gyakorlatban sohasem tudjuk a tüzet úgy elszigetelni, hogy sugárzás és vezetés útján ne menjen veszendőbe a melegnek tekintélyes része. E veszteség az égés alatt folytonos s így állandóan kisebbíti a tűz hőmérsékletét. De van a nagyon magas hőmérséklet előállításának egy más akadálya is és pedig a *disszociáció*, vagyis a testeknek hőokozta bomlása. Tudjuk azt, hogy a hő hatására a testek legapróbb részecskéinek belsejében bizonyos rezgés indul meg, mely a hőmérséklet emelkedésével arányosan növekszik, végül olyan erőssé lesz, hogy e részecskéket összekötő chémiai kapcsolatokat is szétszakítja: a vegyületek molekulái kisebb részekre szakadnak szét. Ha a vegyület molekuláinak egyes részei, töredékei megmaradhatnak mint önálló vegyületek, akkor a disszociáció első foka abban nyilvánul, hogy ilyen kisebb molekulájú vegyületekké esik szét az eredeti test. Ilyen eset fordul elő a mészégetésnél, amikor a hevített mészkő ($CaCO_3$) égetett mésszé (CaO) és széndioxiddá (CO_2) bomlik. Még erősebb hevítésre bekövetkezik az atomokká való teljes szétbomlás. Ha a vegyület molekulája egyes részek leválása után nem maradhat meg önálló vegyületnek, akkor is a teljes felbomlás, az atomokká való szétesés következik be. A higanyoxid (HgO) hevítve higany- és oxigén-atomokra bomlik. A vízgőz (H_2O) hevítve hidrogén és oxigén atomokká válik szét, mert ha egy hidrogén kiválik a víz molekulájából a megmaradó OH nem tud megmaradni önállóan, mert ilyen vegyület nincs. Már a széndioxid (CO_2) disszociációja fokozatosan megy végbe. Ha kiválik a molekulából egy oxigén, a maradék (CO) önállóan megmaradhat. Még erősebb hevítésre természetesen ez is tovább bomlik szénné és oxigénné.

A disszociáció a különböző testeknél különböző hőmérsékletnél kezdődik. Van olyan test, mely már szobahőmérsékletnél kezd disszociálni (N_2O_3), mások néhány száz fokos melegben, ismét mások több ezer fokos hőségben disszociálnak.

A disszociáció nem megy hirtelen végbe a testek egész tömegében, hanem fokozatosan halad a hőmérséklet emelésével. Így a víz 1200°C.-nál kezd disszociálni, 1500°C.-nál 0·2 %-a,

2000°C.-nál 1·7 %-a, 2500°C.-nál körülbelül 50 %-a és körülbelül 3000°C.-nál gyakorlatilag 100%-a vagyis egész tömege disszociál. A másik nagyon gyakori égéstermék: a széndioxid hamarább disszociál; 1500°C.-nál 0·7 %-a, 2000°C.-nál 5·2 %-a disszociál. Ezeknek az adatoknak nagy a jelentőségük. Ha ugyanis a viz 3000°C.-nál teljesen szétbomlik elemeire, akkor ebből az következik, hogy a hidrogén égetése útján 3000°C.-nál magasabb hőt nem lehet előállitani, mert amint a láng hőfoka 3000°C.-ra emelkedett, gyakorlatilag azt mondhatjuk, hogy megszűnt az égés, mert e hőfokon bármennyi víz keletkeznék a hidrogén elégésekor, az mind fel is bomlik hidrogénre és oxigénre. Ha pedig megszűnik az égés, akkor nem fejlődik meleg. Tehát égés útján a hőmérsékletet legfeljebb az égéstermékek teljes disszociáció-hőfokáig emelhetjük. Ez a maximum, amit gyakorlatilag elérni nem mindig sikerül. Nagyon szépen mutatja ezt a gyakorlatban elért magas hőmérsékletek alábbi táblázata:

Gáz Bunsen-láng hőmérséklete		1000°C.
Gáz-levegő fúvóláng	«	1300°C.
Gáz-oxigén «	«	1800°C.
Hidrogén-oxigén «	«	2000°C.
Acetilén-oxigén «	«	kb. 2500°C.
Vörös izzás	«	600— 700°C.
Sárga «	«	1000—1100°C.
Fehér «	«	1300—1400°C.
Téglaégető kemence	«	1100°C.
Porcellán «	«	1370°C.
Üvegolvasztó «	«	1400°C.
Bessemer-körte	«	1640°C.
Nagyolvasztó	«	1930°C.

Láthatjuk, hogy a gyakorlatban elért hőmérsékletek legnagyobb része 2000°C.-nál alacsonyabb, csak az acetilén-oxigén fúvólámpa hőmérséklete közelíti meg a határt szabó disszociáció-hőfokot. Ennek az oka abban rejlik, hogy a gyakorlatban nem tiszta oxigénnel táplálják az égést, hanem levegővel s ebből

is legtöbbször kétszer annyit engednek a tűzhöz, mint amennyire szükség lenne. Így erősen megszaporítják az égés termékeit, ami természetesen a hőmérsék csökkenését idézi elő. Megvan ugyan a törekvés, hogy a fölös levegőt redukálják, de a szilárd tüzelőanyagoknál ez az égést tökéletlenné teszi. A gázoknál legújabban nagyon biztató eredményeket értek el az ú. n. «lángnélküli tüzelés»-sel, melynél 3—5 % levegőfölösleggel tökéletes égést tudnak elérni s ezzel a hőmérsékletet gáz és levegő alkalmazásával 1800°C.-ig sikerült fölvinni.

Az ilyen kisérletek, törekvések nem tisztán tudományos célból történnek, hanem azért, mert a gyakorlati életnek szüksége van ilyen magas hőfokokra. Egyes iparágaknak (salétromsav-készítés levegőből, kálciumkarbid-gyártás, autogén hegesztés) életfeltétele a magas hőmérséklet. Ezeknek az iparágaknak érdekei követelik a további kisérletezést, kutatást.

A gyakorlatban használatos fűtőanyagok főleg szén és hidrogén-vegyületek, ezeknek égéstermékei a víz és széndioxid. Az előbbi fejtegetések során láttuk, hogy e két égéstermék disszociációja 2500—3000°C. körül teljes, tehát éppen a gyakorlatban használatos fűtőanyagokkal ennél magasabb hőfokot előállítani lehetetlen. Keresnünk kell tehát olyan anyagokat, amelyeknek égéstermékei magasabb hőnél disszociálnak. Ilyenek pl. az aluminium és a magnézium. Ezek oxidjainak disszociáció-fokát meg sem tudjuk határozni, mert még olyan magas hőfokot eddig nem tudunk előállítani, amelynél megbomlanak. *Goldschmidt* nevéhez fűződik az aluminiumnak magas hőmérséklet előállítására való felhasználása. Az aluminiumot nehéz meggyujtani, az égéshez szükséges oxigén hozzájutását nehéz szabályozni, biztosítani, azért Goldschmidt olyan keveréket készített, melyben benn van az elégetendő aluminium (25%) reszelék alakjában, de benne van mindjárt az oxigént adó anyag is durva vasoxid por alakjában. Ez a keverék a thermit, mely a levegőtől elzárva is ég, mert az aluminium a vasoxid oxigénjének rovására ég el s mint égéstermék: aluminiumtrioxid s fémvas marad vissza. A thermit meggyujtása kissé körülmé-

nyes, külön gyujtókeveréket készítünk magnéziumporból és báriumszuperoxidból s ezt magnéziumszalaggal gyujtjuk meg. A thermit nagyon gyorsan ég szép tünemények között. Az égési hőfok számított értéke 4800°C. A tényleges hőfok ennél alacsonyabb, körülbelül 2500—3000°C.-ra becsülhető. A thermittel — mivel ilyen magas hőfok állítható elő vele — igen szép kisérleteket lehet bemutatni, csak az a kár, hogy e kísérletek költségesek, mert a thermit drága s különleges, magas hőmérsékletet kiálló eszközökre van szükség.

A thermittel kaphatjuk ma a legmagasabb, tüzelés útján előállítható hőmérsékletet.

Más úton is próbáltak nagyon magas hőmérsékletet előállítani. Tudjuk azt, hogy az elektromosságot hővé alakítani könnyű. Ha az elektromos vezetékbe bekapcsolunk egy vékony drótot, akkor ennek a vékony drótnak nagy ellenállása az áram nagy részét hővé alakítja s a drót erősen izzik, esetleg meg is olvad. Ezt az eljárást használják is elektromos hevítő kemencéknél. Elméletileg igen erős áramok alkalmazásával tetszésszerinti magas hőfokot lehetne előállítani, de csak lehetne, mert a gyakorlatban megint több nehézségre bukkanunk. A hőmérséklet nagyfokú felemelésének akadálya az, hogy ezek az ellenállások magas hőnél megolvadnak, gőzzé alakulnak stb. s ekkor az áram megszakad. Ezért az ilyen ellenállással működő elektromos kemencék legfeljebb 1400—1600°C. hőmérsékletet adnak, tehát semmivel sem magasabbak az ipari tüzek hőfokánál.

A magas hőmérséklet szempontjából legnagyobb figyelmet érdemlik meg azok az elektromos kemencék, melyek az ívfény szénsarkai között levő ív hőmérsékletét értékesítik. Az ívfény hőmérséklete 3400—3600°C. Ez a mai nap előállítható legmagasabb hőfok, melynek máris nagy jelentősége van a tudományos kutatások terén (karbidok előállítása) meg egyes iparágaknál (levegő-salétromsav gyártás). Talán sikerülni fog az ívfény hőfokát még tovább növelni s idővel talán elő tudjuk állítani a Napnak 6000°C.-ra becsült hőmérsékletét is.

Dr. Vásony Lajos.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Gróf Teleki Sándorné emlékezete. Az Országos Nőképző-Egyesület október 31-én nagynevű díszelnökéhez és saját hagyományaihoz méltó szép emlékünneppel áldozott gróf Teleki Sándorné nemes emlékezetének. Az ünnepet az intézet dísztermében rendezték, mely csaknem egy fél századon át tanuja volt gróf Teleki Sándorné buzgó munkásságának. A terem az érdeklődők nagy számához képest szűknek bizonyult ugyan, de multjánál fogva nagyban hozzájárult az ünnepség melegségéhez és emelkedett hangulatához. Az ünnepélyt gróf Tisza István miniszterelnök is kitüntette megjelenésével. Ott voltak a Teleki-család tagjai, gróf Teleki József titkos tanácsos vezetésével, gróf Khuen-Héderváry Károly a feleségével, Teleki Margit grófnővel, Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter, Darányi Ignác, Wlassics Gyula, Berzeviczy Albert és Zsilinszky Mihály titkos tanácsosok, Ilosvay Lajos kultuszminiszteri államtitkár, Molnár Viktor volt államtitkár, báró Szalay Imre a Nemzeti Múzeum igazgatója, Klauzál Gábor min. tanácsos, Beőthy Zsolt a tudomány egyetem rektora, Rákosi Jenő, gróf Festetics Géza alpolgármester; a Protestáns Árvaház kiküldöttje: Kovácsy Sándor elnök; a kecskeméti jogakadémia képviselőjeként Csekey István jogtanár; Marosvásárhely nevében Deák Lajos tanfelügyelő; a miskolci Fillér-Egylet nevében báji Patay Gyuláné és gróf Haller elnökök; a Mária Dorothea-Egyesület képviselőjeként Herich Károlyné; a Lorántffy Zsuzsánna-Egylet nevében Szilassy Aladárné, Szeőts Farkasné és még sokan mások. Az ünnepet a Himnusz nyitotta meg, amelyet az intézet növendékeinek énekkara adott elő szotyori Nagy Károly vezetésével. Rudnay Józsefné Veres Szilárda elnöknő megnyitó beszéde után özvegy Csiky Kálmánné született Gönczy Etelka társelnök mondott emlékbeszédet néhai özvegy gróf Teleki Sándornéról, gyönyörű szavakban jellemezve őt, mint nemesszívű asszonyt, lelkes honleányt és a magyar nőnevelés nagynevű úttörőjét. Szász Károly a képviselőház alelnöke elszavalta gróf Teleki Sándorné emlékezetére írt gyönyörű ódáját, mit az intézet dísztermének falán gróf Teleki Sándorné emlékezetét megörökítő márványtábla leleplezése követett. Rudnay Józsefné zárszava és az intézet növendékei által előadott Szózat rekesztette be a kegyeletes ünnepet.

*

Özv. Csiky Kálmánné emlékbeszéde.

Emlékünnepélyre Gyűlt Tisztelt Közönség!

A csendes ősz sárguló falombjai, hulló falevelei önkéntelenül is az elmúlás gondolatát ébresztik lelkünkben, amikor a pihenőre vágyó természet képét az emberi élet örök nyugalomra térésével hasonlítjuk össze!

Ilyenkor emlékezetünkbe idézzük azoknak szellemét, akik ez évben költöztek el tőlünk szebb hazába és akiknek már csak megdicsőült alakja lebeg lelki szemeink előtt!.

Az «Országos Nőképző-Egyesületet» az 1915. év kezdetén súlyos csapás érte, amikor január 21-én elvesztette dicső, nagyszellemű díszelnökét, társalapítóját, özv. gróf Teleki Sándorné, Teleki Jozefin grófnőt, ki elhunytával pótolhatatlan űrt, veszteséget hagyott hátra, nemcsak egyesületünk, de nemzeti kultúránk életében is!

Most, midőn a mai napot az Ő drága emlékezetének szenteljük, a fájdalom érzése mellett hassa át lelkünket a hálának az a boldog érzése, hogy Ő a mienk is volt, élete nagy részét, bölcs tudása, fenkölt szelleme kincseit az Országos Nőképző-Egyesület magasztos céljainak megvalósítására szentelte.

Emlékezzünk e napon, mely megdicsőült Nagyasszonyunk születésének évfordulója — az elhúnyta fölött érzett gyász és fájdalom viszhangjai mellett, áldásos életpályájának, szellemi működésének hátrahagyott dús tárházáról, így válik emlékezésünk reménnyé, mert érezzük, hogy Ő nem hagyott el bennünket, hanem példájával fennmarad örökké és távozó alakja «Éltető eszmévé fínomul».

*

A mult század derekán nagy átalakulás, szellemi újjáébredés évtizedeit élte hazánk. A nagy eszmék, melyeknek megvalósítása szebb kor eljövetelét biztosította nemzetünknek, nagy embereket teremtettek, akik lelkesedve küzdöttek hazánk boldogságáért s belátva nemzeti elmaradásunkat, az üdvösségre vezető útakat bölcsességükkel megjelölték.

Ilyen nagy magyar főrangú család tagjaként nőtt fel Teleki Jozefin grófnő, a nagyhírű gróf Teleki Domokos leánya, az erdélyi gernyeszegi Teleki-kastélyban. Már gyermekkorában magába szívta a lángoló hazaszeretetet, hiszen mint 10 éves kis leány hallott a 48-as eseményekről; élénk, de komoly természete mindent megjegyzett s az akkori állapotok mély nyomokat hagytak hátra gyöngéd lelkületében!

A hazafiassággal párosult nagy vallásossága, melyben szülei nevelték s az igaz hit, Istenben bízni tudás, gyöngéd szeretet családja és embertársai iránt s erős akarat valamely cél eléréséhez, jellemezték a fejlődő gyermek egyéniségét.

Páratlan szellemi tehetségeinek fejlesztéséhez hozzájárultak néhai Gyulai Pál volt tanárának kíváló oktatásai, melyeket a legnagyobb érdeklődéssel sajátított el Jozefin grófnő.

Csakhamar azonban a viruló szép 18 éves leánykát gróf Teleki Sándor pestmegyei nagybirtokos nőül véve, el kellett hagynia Erdélyt

és a gyömrői grófi kastély nagyértékű úrnőt, az egész vidék pedig nemesszívű őrangyalt nyert gróf Teleki Sándornéban.

És megmutatta Jozefin grófné, hogy milyennek kell lennie a magyar nőnek; mert Ő dísze, öröme, lelke volt a családi életnek, támasza és igazi felesége férjének, nevelője gyermekeinek, példányképe az erénynek és jó erkölcsöknek, takarékos vezetője a háztartásnak, ura kötelességeinek s áldása mindazoknak, kik hozzá fordultak nehéz napjainkban; mindenkor pedig terjesztője a magyar szellemnek és nyelvnek, ápolója az igaz értékkel bíró nemzeti jellemtulajdonoknak, letéteményese a tiszteletreméltó régi hagyományoknak, de amellett lelkes híve az okos társadalmi haladás eszméinek, büszke saját méltóságára, szerény mások megítélésében, bátor a világ küzdelmei közt, alázatos Isten előtt!

Ilyen gyönyörű jellem birtokában nem csoda, ha nagyon boldog életet élt szépszámú családja körében; de nem feledkezett meg boldogsága és meleg otthoni környezetében sem hazafias kötelességeiről. Élénk érdeklődéssel kísérte a kibontakozó alkotmányos élet felújulását s azon munkásságot, mellyel a nemzet erői a tevékenység minden terén megindultak, pótolni a multak mulasztásait és lerakni a jövendő virágzás alapjait!

És amikor nagyszellemű Veres Pálné, Beniczky Hermin nagyasszony, 1867-ben először mondá ki a szót, hogy a nők képeztetése el van hanyagolva hazánkban és azt az eszmét, hogy e hiányon elsősorban maguknak a magyar társadalom művelt hölgyeinek kell segíteni, akkor a gyömrői kastély Úrnőjének szívében is lángralobbant a hazafias érzés, hogy cselekednie kell a magyar nőnevelés érdekében,

Úgy, hogy mikor Veres Pálné, magasztos eszméjével, az alakítandó Nőképző Egyesület tervével felkereste és segítőtársul felszólította gróf Teleki Sándornét, a gyömrői nagyszellemű grófné már szintén kész tervvel fogadta rokonlelkű társát. Az Ő célja az volt, hogy Veres Pálné eszméjét minél szélesebb körben terjessze s az eszmének megnyerje ama főrangú társadalom tagjait, akik eddig leánygyermekeik neveltetését külföldi gouvernantok kezeibe tették le s ezáltal, ha nem is ölték ki a gyermek lelkéből a magyar érzést, legtöbbször letörülték annak zománcát; s hányszor tették közönyössé a legszentebb nemzeti érdekek iránt éppen a nőt, ki pedig azoknak leghívatottabb ápolója lenne!

Így egészítette ki egymás munkásságát a két nagyasszony s azzal a lelkes erővel, mely csak nagy alkotóknak adatott, egyekké lettek mindvégig a nehéz munkában, küzdelemben. Csakhamar, még ugyanazon évben — ha kicsiny, de lelkes úrinők gárdájával — megalapítják az Országos Nőképző-Egyesületet, melynek vezéreivé lettek.

De nem akarom e dicső munkának eseményeit és sikereit vázolni; hiszen a majd félszázados mult beigazolta és fényesen koronázza a nagy eszme diadalait, örömeit! S hányan vannak az országban szerte-szét — többen már az élet delén túl — akik a valósággá vált eszme gyümölcsét élvezik s jellemök és szívök nemesedésének tudatában s érzetében hálával gondolnak vissza arra az intézetre, mely a két nagy alapító teremtménye!

De nemcsak a munkában, fáradozásban, hanem a dicsőség örö-

meiben is együtt osztozott a két nagyasszony, mikor 1893-ban az egyesület negyedszázados fennállását és az alapvetőknek dicső munkásságát méltó keretben ünnepelte az egész ország. És mikor áldottemlékű királyasszonyunk, Erzsébet három ízben is kitüntette látogatásával egyesületünket.

Sajnos, ezek után pár évre Veres Pálné örökre itt hagyta az élők sorát s akkor az Egyesület egyhangúan gróf Teleki Sándorné kezébe tette le annak vezetését; Ő pedig igaz, erős akarattal, finomlelkületű tapintattal vállalta magára az elnöki kormányzást, mely alatt elértük a 40 éves jubileumot is.

Az Országos Nőképző-Egyesületen kívül a «Magyar Vörös-Kereszt-Egyesület» egyik megalapítója is volt gróf Teleki Sándorné. Megnyitotta az akkor még idegenkedő szíveket a nemescélú intézmény előtt. Lelkes gyűjtésekkel segítette az országos egyesületet diadalra jutni és hosszú időn át volt vezető alelnöke.

Majd a Protestáns Árvaház megalakulásával az ország árváinak is édes anyjává lett az erőslelkű nagyasszony, aki legjobban átérezte a szegény árvák sorsát: hiszen korán elvesztvén szerető férjét, hét kis árvájának gondos ápolása, nevelése egyedül az Ő vállaira nehezedett.

A gondviselés megáldotta szerető anyai szívének varázsa mellett bölcs, férfias tulajdonokkal is, a gyömrői birtokát mintaszerű intézkedései szerint kezelték, kiszolgáltatni soha nem hagyta magát semmiben. Legnagyobb boldogsága családi körén kívül az volt, ha jót tehetett másokkal. «Önmagáról megfeledkezve, másokat boldogítani volt életcélja, jót tenni öröme» — írta róla egyik családtagja e jellemző emléksorokat.

De jó szívének cselekedeteiért Isten méltóképen jutalmazta, a fájdalomtól megóvta nemesen érző lelkét; gyermekei, unokái, sőt dédunokái rajongó szeretettel vették körül legdrágább kincsüket! És mindenki, aki csak egyszer találkozott is vele, a legmélyebb tisztelettel, szeretettel ragaszkodott hozzá, mert valami csodás vonzóerő volt nemes egyszerűségében, nagy szellemtől sugárzó megjelenésében.

Nagy horderejű munkásságáért, Ő Felsége az I. osztályú Erzsébet-renddel tüntette ki; majd a belső titkos tanácsosi cím adományozásával, ami nőknél igen nagy ritkaság.

De Ő ezek után is megmaradt puritán egyszerűségében, gyöngéd lelkületét vonzotta a természet sokféle szépsége; mégis legjobban szerette csöndes gyömrői otthonát, virágait és ott szerette maga köré gyűjteni családja tagjait. Gyömrőn ünnepelték megható, meleg szeretettel 1908-ban, családi körben 70 éves születésnapját a nemes grófnénak.

Azonban 1910-ben, érezve testi erejének lankadását, az egyesület legnagyobb fájdalmára, lemondott elnöki tisztségéről. Fájt az a tudat, hogy Őt távozni látjuk; de átéreztük, hogy fárasztó munkássága után megérdemli a pihenést. Ekkor az egyesület örökös díszelnökévé választotta; Ő pedig nem szünt meg továbbra sem érdeklődni az egyesület élete iránt, sőt akárhányszor bölcs tanácsaival támogatta ügyeinket.

Erős lelke a legutóbbi évben sem hagyta el. A háború kitörése-

kor családjából heten állottak a haza szolgálatába; bár aggódó szíve féltette a veszélytől mindegyiket, mert rajongásig szerette őket, mégis büszke volt erre. Hiszen a családi életnek a középpontja az anya szíve, melyben minden gond és baj összefut és amelyből minden orvoslásnak ki kell indulnia. Honnan nyerjen e szerepéhez támaszt és biztatást, hanem, ha a hit erejéből, mely nélkül a női kebel olyanná lesz, mint a kialudt tűzhely.

Ő is imáiba zárta forró kérését Istenhez, hogy óvja meg szeretteit és hazáját minden bajtól. Dolgos kezecskéivel még utolsó napjaiban is szorgalmasan kötötte katonáinknak a meleg hósapkákat!

Mikor egyik rokonának fiát elvitték a harcba, Ő ezt megtudva, következő sorokat írta az apának: «Majd, ha csüggedsz, gyere el hozzám, megvigasztallak, mert én erős vagyok!»

Lelke erős volt, de hajlott kora és a napról-napra megújuló háborús izgalmak megtörték testi erejét; és alig félév elteltével — fegyvereink fényes diadalait már nem tudva bevárni — elköltözött nagy szelleme a szebb hazába!

*

Ápoljuk és öleljük keblünkre áldottemlékű elnökünk gróf Teleki Sándorné Teleki Jozefin grófnő nagy szellemét; állítsuk azt föl utánzandó például, eszményül leányaink és növendékeink számára; hogy ők is igyekezzenek azokat magukviseletében és életelveikben valóságra váltani és majd átörökíteni a jövendő kor leányaira.

Örök dicsőség és hálával adózzunk a nagyasszony emlékének; fennköltalakja sugározzék vissza az idők távolán keresztül is, példányképül késő nemzedékeknek!

*

Baynovits Anna emlékezete (1881—1915). Fájdalmas szomorúság fogja el egész valónkat, amikor a kultúra egy-egy erős oszlopának időelőtti kidőléséről kell beszámolnunk. Meghalt Baynovits Anna a bukaresti r. kath. magyar iskola igazgatója. Annál jobban fáj e hír, mert Baynovits Anna az Erzsébet-Nőiskolának volt kedves növendéke, kinek ideális lelkén, nemes egyéniségében, törhetetlen munkaszeretetében örömmel és büszkeséggel láttuk tanításunk, nevelésünk eredményét. Ő meghálálta, visszafizette tanárainak, nevelőinek reá fordított fáradozását, munkáját, dicsőséget szerzett intézetünknek. Nemrég történt, hogy gróf Kebelsberg Kunó államtitkár úr nyiltan kifejezte, hogy «Baynovits Anna gyönyörű működéséből tanulta megismerni, megbecsülni az Erzsébet-Nőiskolát, mert az az intézet kiváló lehet, ahonnan ilyen tudású, ilyen jellemű, ilyen szorgalmú tanítónők kerülnek ki».

Baynovits Anna működését, érdemeit a bukaresti magyar újság a következőképen méltatja:

«A r. kath. magyar iskola kapuját napokon át gyászlobogó díszítette, mert akinek neve gyászkeretben ékeskedik, ma már nincsen az élők sorában. A két évszám pedig egy rövid, de annál tartalmasabb élet határait jelzi. Folyó év szeptember hó 18-án Dresdenben hosszú szenvedés után átadta lelkét teremtőjének. Ugyanazon hónap 21.

napján friss sír nyílt meg a dresdeni Fridrichsstädter temetőben hült tetemeinek befogadására.

Sajnos szomorú viszonyok roppant nehézkes közlekedési módozotai miatt tizenkétéves működési helyére, Bukarestbe, csak szeptember hó 27. napján érkezhetett meg a szomorú hír.

Baynovits Anna nincsen többé az élők sorában.

Mély illetődéssel vette tudomásul e hírt a bukaresti kath. iskolák tanfelügyelősége, a r. kath. iskolák tantestülete, jelen és volt növendékei s az egész bukaresti magyar kolónia.

A jelen körülmények között azonban egészen természetes, hogy régi működési helyéről senki sem vehetett részt a végtisztesség megadásában Dresdenben. Pedig minden bizonnyal lettek volna, akik az elkeseredett édes anya mellé álltak volna, hogy vigasztaló szóval elmondják a szentírási igéket: «Ne sírj! kedves volt az ő lelke az Úrnak, azért sietett elvinni a gonoszságok közül».

Ha azonban a mostoha idők miatt szeptember 21-én nem jelenhetett meg innen senki sem a temetőben, szeptember 30-án mindenki kötelességének tartotta eleget tenni annak a meleg meghivásnak, amelyet a r. kath iskolák tanfelügyelősége tett közzé, s amellyel mindenkit meghívott a drága elhunytnak lelkiüdvéért bemutatandó engesztelő szentmiseáldozatra. Valóságos búcsújáróhely lett e napon a bukaresti baratia plébánia templom. Fekete draperia és komor virágdísz jelezte, hogy gyászünnep van. Kilenc órára megtelt a templom küldöttségekkel, hívekkel s az iskolák növendékeivel. A templom szószékéről Horváth Árpád hitoktató nagy gyászbeszéd keretében méltatta az elhunytat és elévülhetetlen érdemeit. Különösen kiemelte fényes tanítói, adminisztrativ tehetségét, valamint szép keresztény jellemét. Megható volt a gyászbeszéd végén a hívek, gyermekek és lelkészek együttes imádsága az elhunytért. Gyász, elfojtott fájdalom és mélységes részvét zsongott ki az imából.

Ilyen keretekben folyt le az elhunyt emlékét megtisztelő ünnepély. Tartozunk azonban mindennek megmagyarázásával is.

A kath. magyar Misszió intenzivebb munkája 1903 óta tart s ennek gyümölcsei a magyar kath. kultúrintézményeink. Ezek legelseje a bukaresti központi leányiskola, melynek megalapításában részt vett a ma már örökkévalóságot ismerő Baynovits Anna. 23 évével, fiatal munkakedvével, hazaszeretetével, Istenben való bizásával oda tette gyönge vállát, de acélos akaratát is és emelte állandóan az intézményt úgy, hogy kedve tellett benne neki és minden előljárójának. A kicsiny iskolából lett nagy elemi iskola és kisdedóvó. Négy év mulva további fejlesztésről kellett gondoskodni: a polgári iskola és az alsó fokú ipariskola megalapítása új teret nyitott 1907. évben képességeinek, munkaerejének és kedvének. Az elemiben, polgáriban és ipariskolában mindenütt kitünő tanerőnek, pompás szervezőnek és pontos adminisztrálónak bizonyult. Figyelme kiterjedt a bukaresti magyarság szociális viszonyaira s a kantin — délközi otthon — létesítésében és fenntartásában az oroszlánrész az övé volt.

Nem csoda, hogy ilyen áldásdús működés a román közoktatásügyi minisztérium figyelmét nem kerülte el, amiért is felterjesztése alapján a román király 1914. évben a tanügy terén szerzett érdemek

jutalmazására szolgáló érdemrend első osztályú érmével tüntette ki. S hogy hazai érdemrend nem diszítette még mellét, abban csak a halál akadályozta meg, mert a kitüntetését javaslatba hozó felterjesztés már be volt adva.

Midőn hozzánk jött, nem azért jött, hogy kenyere legyen, hisz szép állásra nevezték ki otthon már akkor. Fényes és szép tehetsége, nagy munkaereje, összeköttetései révén hamar tudott volna előnyös állásba jutni. A külföldi misszió ügy iránti meleg érdeklődés, az eszményibb életfelfogás ajándékozta őt nekünk, külföldön élő katholikus magyaroknak. Eljött viruló ifjúságában és egészségben és elment tőlünk betegen. Leőrölte minden munkaerejét itt nekünk. Nem pénzért — hisz szegényen ment el tőlünk — nem elismerésért — hisz olyan szerény és alázatos volt — hanem az eszményért: hogy a külföldi kath. magyar leány legyen hithű és hazaszerető, erkölcsös és becsületes és benne s általa nemesbüljön itt külföldön a kath. magyar. Innen magyarázható érdeklődése a nagyobb lányok iránt, azért szerette a kongregációt s a leányotthont.

Nagyszabású munkálkodása közepette gyilkos kór támadta meg nem túlerős szervezetét már néhány évvel ezelőtt. Bámulatos akaraterővel küzdött vele s hamarosan visszajött munkaköréhez, hogy a «gazda» szeme alatt legyen az iskola. Mindenki csodálta azt a hatalmas önmegtagadást, amellyel keresztülvitte életrendjében a lehetetlenséggel határos dietetikus életmódot. Igazi keresztény béketűréssel és megnyugvással viselte el betegségét. Az utolsó hónapokban a kór annyira elhatalmasodott, hogy Loschwitzba gyógyintézetbe ment, innét hamarosan a dresdeni kórházba került, ahol megerősítve a szentségekkel, a halál gondolatával megbarátkozva adta ki lelkét.

Sokan sajnálják a drága elhunytat ma. A sajnálkozás oka különböző, de csak egy lehet: hogy nincs többé itt, hogy nem nevezhetjük már őt többé a mienknek. Akik őt azért sajnálják, mert a sok munka megőrölte, azoknak csak annyiban van valami igazuk, hogy alkalmat adnak rámutatni a hősi lélekre, mely az eszményért kész meghalni.

Baynovits Anna néhai Baynovits Arthur pénzügyi titkár és Szentléleky Antónia leánya Pozsonyban született 1881. évi február 28-án. Elemi iskolai tanítónői oklevelét a soproni Orsolya-szűzek intézetében szerezte meg, a mennyiség- és természettudományi szakra szóló polgári iskolai tanítónői oklevelét pedig mint az Erzsébet-Nőiskola növendéke szerezte meg 1903 június 2-án.

1903. évi szeptember 7-én nevezték ki a bukaresti leányiskola igazgatónőjének és ezt az állást töltötte be 1915. június 30-ig. (A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. évi augusztus havában kinevezte Baynovits Annát az erzsébetfalvai polgári fiúiskolához tanítőnőnek s egyidejűleg felterjesztette a koronás arany érdemkereszttel való kitüntetésre, de már se a hazát, se a kitüntetést nem élvezhette. Szerk.)

A bukaresti magyarok hálás szívvel fognak gondolni imáikban a megboldogultra. A volt növendékeik pedig zárják be szivükbe nemes tanításait és valósítsák meg életükben. Ez lesz a legszebb emlék, amit az elhunytnak állíthatnak.»

A megboldogult emlékét kegyelettel fogjuk megőrizni.

*

Mihalik Anna halála. Mihalik Anna, az Erzsébet-Nőiskola nyelv- és történettudományi szakosztályának volt növendéke, érdemes kartársunknak Mihalik Lajos kolozsvári áll. elemi iskolai tanítónőképző-intézeti tanár leánya október 23-án hosszú szenvedés után meghalt. A mult tanévben súlyos betegségen ment át, ebből fejlődött ki a végzetes, lassu sorvadás, elmúlás. Ezért ki is maradt az intézetből, de kimaradása után is hozzánk tartozónak, a mi növendékünknek tartottuk mindig s ő is annak érezte magát életének utolsó napjáig. Fájdalmas részvéttel tettük le a szeretet és ragaszkodás virágait kedves növendékünk sírjára, aki meghalt, mielőtt igazán élt volna.

*

Az állami Erzsébet-Nőiskola munkája a rendes mederben folyik. Megindult a hadsegélyző kézimunka készítése is. Munkás kéz van bőven, csak feldolgozandó anyag nincs elég. Ezért tisztelettel kérjük ismerőseinket, barátainkat, jóakaróinkat gyüjtsenek és küldjenek javításra szoruló kórházi fehérneműt, vásznat, pamutot, hogy a dolgozni vágyó, szorgalmas kezeket elláthassuk munkával s katonáink javára használhassuk föl. Mindenféle használható, javítható anyagot hálás köszönettel fogad el az igazgatóság.

A rendes napi munka eseményeire nem terjeszkedik ki beszámolónk. Olvasóink egy része úgy is ismeri azt a harmonikus munkát, mely intézetünk falai közt folyik, akik pedig tapasztalatukból nem ismerik, azok rövid leírás alapján sem ismerkedhetnek meg vele. Abban benn kell élni, látni kell. Mint ahogy jönnek minden évben hazai, külföldi szakemberek megnézik berendezésünket, igyekeznek beletekinteni a növendékek életébe, munkájába. Meghallgatnak egy-egy előadást s figyelik a tanárok s növendékek együttes működését.

E tanévben meglátogatták intézetünket Tanfi Iván a máramarosszigeti áll. elemi iskolai tanítóképző igazgatója, Boleman Géza selmecbányai főiskolai tanár és dr. Stumme János, a lipcsei egyetemen a török és északafrikai nyelvek tanára. Dr. Stumme rendkívüli érdeklődéssel szemlélte meg az intézet egész berendezését, meghallgatott egy-egy előadást a polgári tanítónőképzőben s a felsőbb leányiskolában, az utóbbiban egy próbatanítást s egy tornaórát is. Dr. Stumme János nyelvi tanulmányai közben megismerkedett a magyar nyelvvel is, melyet annyira megszeretett, hogy teljesen elsajátította s tudományosan is foglalkozik vele, ezért a M. T. Akadémia külső tagjává választotta s ő e megtiszteltetést azzal viszonozta, hogy november hó 2-án magyarul foglalt széket. Ez az Akadémia fennállása óta a második ilyen eset. Minthogy nagyon jól ismeri költőinket is, lelkesen terjeszti Németországban irodalmunk ismeretét s így nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy nemzetünknek Németországban tudomány és irodalom terén is minél több igazi barátot szerezzen.

Többször gondoltunk már arra, hogy látogatóinkra minő benyomást tesz intézetünk belső élete. Vajjon azok az elismerő, dicsérő nyilatkozatok, amiket látogatásuk alatt mondanak, őszinték-e vagy pusztán udvariasságból származnak? Ők, akik nem élik át a mindennapi élet apró bajait, nem érzik a berendezési tökéletlenségeket, hiányokat,

ezektől függetlenítve, ezek fölé emelkedve talán elfogulatlanabbul itélhetik meg az intézet működését. Ők nagyobb vonásokban rajzolt bizonyos távlati képet látnak s bizonyára más intézetekkel hasonlítják össze az Erzsébet-Nőiskolát s éppen ezért érdekel a rólunk való véleményünk. Nagyon gyakori eset az, hogy látogatóink hazatérésük után levélben számolnak be azokról a benyomásokról, amiket intézetünk belső élete tett rájuk. Nézzük néhány levélnek egy-egy részletét.

Egyik látogatónk írja: «Még mindig visszhangozza a lelkem az elragadtatásnak ama akkordjait, melyeket Nagyságod csodaszép, lakályos és családias internátusának megszemlélése váltott ki, szinte akaratlanul is belőle. Aki ilyen otthont teremt meg a házi tűzhelyet évekig nélkülöző leánykák részére, az költeményt ír prózában, az vérbeli poéta! . . . Az én egykori poéta lelkemben egy ilyen internátus élt vázlatszerűen halvány körvonalaiban, egy internátus, mely a célszerűség elvén kivül az individuális jó ízlés bélyegét viseli magán minden részletében. De hogy ilyen internátus már meg is valósulhatott a mi szűkös viszonyaink közepette, — e tudatot Nagyságodnak köszönhetem . . .»

Egy másik látogatónk írja: «Oly igazán lelkem mélyébe hatolt és annyira meglepett mindaz, amit ott láttam, hogy azt szavakkal valóban le nem írhatom. Nem a nagy rend, nem a nagy tisztaság, nem a berendezés tökéletessége volt lelkemre oly nagy hatással, mert ezeket ugyan nagy elismeréssel vettem tudomásul, de szinte előre is vártam, hogy hazánk legelső nőnevelő intézetében mintaszerű külső állapotokat fogok találni s ebben nem is csalatkoztam. Az azonban, amit soha amíg élek elfelejteni nem fogok, az az összhang, az a láthatatlan és mégis mindenütt szembeötlő harmónia, ami az Intézet szellemében uralkodik. Nincs képességem arra, hogy közelebről jellemezzem és hűségesebb képét adjam annak, ami voltaképpen láthatatlan s amire én magam is csak azokból a rövid szavakból, azokból a szürke megjegyzésekből jöttem rá, amelyeket látogatásom alatt azoktól a kollégáktól hallottam, kikkel ott szerencsém volt megismerkedni.

Nagyon igaza van Nagyságodnak, midőn az Értesítőben írt megható jelentését így fejezi be: «. . . intézetünk szelleme ép, erőteljes, híven őrködik nőnevelésünk felett, irányítja azt és nemzetünk jövőjére messze kiható munkát végez». Mikor e sorokat olvastam, önkéntelenül is tiszta szívből e szavak jöttek ajkamra: Isten áldása legyen rajta!

Az Értesítő olvasása közben fent írt véleményem még megerősödött és többször szinte könnyek tólultak szemembe, midőn az önzetlen áldozatkészségről olvastam, melyet az intézet tanító és tanuló kara oly szívhez szóló módon tanusított.

Én, aki tizenötödik évemet töltöm be e hó végén a tanítói pályán, s aki ezalatt teljes szívemmel és lelkemmel azon voltam, hogy tanítványaimat ne csak tanítsam, de neveljem is, én nagyon meg tudom ítélni és becsülni mindazt, amit éppen ezen a téren látok és tapasztalok. A vallásosság, a tiszta erkölcs és kötelességtudás az, amit mindig tanítványaim lelkébe vésni igyekszem és boldog vagyok, ha évek mulva hálájukat és szeretetüket tapasztalom.

Nálunk azonban éppen ezen «nevelő» szempontból nagyon nehéz

dolga van a tanárnak. Az érettségin már túl levő fiatalember lelkülete már nem olyan hajlékony, mint korábbi éveiben; a szabad élet csábításait nehéz a kathedráról kiegyensúlyozni. Azután a főiskolán a tanárok nem is «nevelnek» csak «tanítanak». Talán én egyedül vagyok az a megrögzött idealista, aki a fiúkat javítani akarom.

Legyen meggyőződve Nagyságod, hogy az Erzsébet-Nőiskolában tett látogatásom új erőt, kedvet és örömöt öntött belém az ifjúság nevelését illetőleg. Példát látok magam előtt, melyet bár elérni nem fogok, de legalább minden tehetségemmel megközelíteni igyekszem ...»

Kedves látogatóink elismerő szavai testületünk munkakedvét, ambicióját még jobban emelik.

*

November 2-án, halottak napján, az áll. Erzsébet Nőiskola polg. isk. tanítónőképző-intézetnek és felsőbb leányiskolájának növendékei az igazgató és a tanári testület tagjainak vezetésével ez évben is megtették kegyeletes látogatásukat a Kerepesi-temetőben. A jobb jövőért, a nemzeti nagy létért vívott nagy küzdelmek, rohanó események forgatagában szüksége van lelkünknek az áhítatos emlékezésre, szükségünk van a multra. És halottak napján kis és nagy növendékek lelkét, mindnyájunk lelkét hatalmas erővel ragadta meg az emlékezés, a mult.

El kellett mennünk intézetünk első, nagynevű igazgatónőjének, Zirzen Jankának nyugvóhelyéhez, hogy lábához virágot hintsünk az el nem múló hála és a ki nem apadó szeretet szimbolumaképpen. Berta Ilona igazgató nehány közvetlen, meleg, igazán szívből fakadó szóval emlékezett meg mesteréről, minden volt és leendő Erzsébet-nőiskolai növendék «Janka-nénijéről», a kinek élete «gazdag volt küzdelemben és munkában». Az ő sírjánál nem szomorít el az elmúlás érzése, hanem felmagasztosítja lelkünket a halhatatlanság megsejtése: «a szeretet örök életet ad». A magyar nőnevelés legnagyobb apostolának szelleméhez szállt fel a halk, meghatott hangon elénekelt Hymnus.

Virágot és kegyeletet vittünk az intézet régi jó barátjainak, jótevőinek, nagyjainak: György Aladár, Péterfy Sándor, Sebestyén Gyula sírjához. Nagy és kis növendékek csodálattal, elfogódottan hallgatták a róluk szóló legendás, igaz történeteket.

Nemzetünk nagyjainak nyugvóhelyéhez is elzarándokoltak növendékeink. Mély megilletődéssel léptünk be a Kossuth- és Deák-mauzoleumba és újra megrendítette lelkünket Magyarország első felelős miniszterelnökének, Batthyány Lajosnak tragédiája, akinek «oly szent volt halála, életét megmagyarázta» ... Jutott a virágból és kegyeletből Arany János, a Petőfi-család-sírjára is. Vörösmarty emlékének a Szózat eléneklésével adóztunk. És végül szivünk legmélyebb, legforróbb hálájával virágot szórtunk mindannyian a hazáért, a jövendőért vérrel és ifjú élettel áldozó elesett hősök síremlékére. A jelen ezen a helyen az elmúlásban és az örökkévalóságban már egyesült a múlttal.

*

A Magyar Tanítónők Otthona rokkant katonáinkért. Szerény viszonyaihoz mérten a Mária Dorothea-Egyesület fenntartotta Magyar Tanítónők Otthona is hozzájárult lábadozó sebesült vitézeink üdítéséhez. 30—30 lábadozó rokkant (a Golgota-u. hadikórházból) látogatta a nyár folyamán hetenkint kétszer az Otthon kertjét, itt uzsonnázva, szórakozva. A kávé költségeit Herich Károlyné elnök eszközölte ki a Magyar Vöröskereszt-Egyesület katonai üdülők alapjából. Gombos Jolán igazgató gondoskodott, hogy minden katonavendégünk kapjon 1—1 csésze kávét, 1—1 adag kenyeret, kezdetben persze kukoricakenyér, de később már, hála Istennek, ízletes házikenyér jutott.

A vendégsereg szórakoztatásán megható lelkesedéssel fáradozott özv. Mendlik Ferencné, ez a porosz származású, de immár jó magyar érzelmű honpolgár. Előteremtett képes folyóiratokat, malom, dominó, kártyajátékot, amiben aztán ő maga oktatta ki az egyes csoportokat.

Azonkívül mindig akadt az Otthon lakói közül, aki sörrel, szivarral kínálta meg vendégeinket. Leggyakrabban Mendlikné, a «Regimentstante», azonkívül Eichner Teréz, Gutheil Dóra, Lieskovsky Irma, Matisz Malvina, Nemecskay Irma, Schill Eugénia, Sövényházi Hosszú Franciska. Özv. Králik Lajosné, az Otthon egykori lakója s Egyesületünk alapító tagja küldött Pozsonyból 20 K-t a katonák közt kiosztandó sörre, szivarra.

Gyakran volt részük művészi szórakozásban is, eljöttek műkedvelő ismerőseink és szép énekszóval gyönyörködtették vitéz hallgatóikat, akik között magyaron kívül volt osztrák-német, cseh-német, morva, tót, galiciai lengyel, román; ezekkel bizony nem tudtunk társalogni, de a magasztos Hymnuszt, a Wacht am Rheint, a gyújtó magyar népdalt, az andalító német Liedet mindegyik megértette, lelkesülve átérezte és hálásan megtapsolta.

És most beköszöntött a hűvösödő ősz, levelek hullásával, rokkant vendégeink is búcsút mondanak vendégszerető kertünknek. Ezentúl majd a Golgotha-utcai hadikórházban keressük fel őket egy-egy csésze párolgó kávéval, illatos szivarkával. Tesszük hálás szívvel, bár többet tehetnénk!

Itt nem hagyhatom említés nélkül, hogy a Golgotha-utcai kórházban teljesített kitartó, önfeláldozó ápolásért Otthonunk két lakója: Bartos Erzsébet, felső keresk. iskolai tanárnő és Rull Róza diakonissza, Otthonunk állandó betegápolója, a katonai egészségügy körül a háborúban szerzett különös érdemei elismeréseül a Vöröskereszt ezüst díszérmét a hadiékítménnyel díjmentesen kapta.

*

Lieszkovszky Irma a nyári idény alatt hetenkint egy foltozó napot rendezett a Golgotha-utcai hadikórházból a Tanítónők Otthonába küldött katonai rongyos fehérnemű foltozása végett. E munkában Lieszkovszky útmutatása mellett résztvettek az Otthon lakói közül: Bartos Erzsi, Eichner Teréz, Erdélyiné, Hladikné, Hosszú Franciska, Környei Irma, a 94 éves Lutz néni, Mendlikné, Nemecskay Irma; mint vendégek: Bolláné Faner Margit, Harangi Klárika, Hirschné, Kőrösmezeiné, Lahetzka Boguszlávné (galiciai menekült) és Szalay Hedvig.

Ezen idő alatt szeptember végéig 400 darab igen-igen rongyos fehérneműt javítottak ki alaposan. A foltozáshoz szükséges anyagot nagyobb részben Lieszkovszky Irma szerezte be, hozzájárultak még Bartos E., Nemecskay és Schlanger ideigl. lakónk.

A foltozást folytatjuk, amíg csak szükség lesz reá.

*

Egyben beszámolok az Otthon kertjében az idén végzett tatarozásról, adományokról. A kerti munkán is megérzett a háború okozta munkáshiány, a kertész bizony csak másodrendű munkát végezhetett a felhajtható gyenge munkaerővel. Nagy hálára kötelezte Otthonunkat Novák Márton, gróf Károlyi Alajos tótmegyeri főkertésze, mint a Golgotha-utcai kórház üdülő sebesültje, aki, vendégszeretetünket viszonozni óhajtván, két napon át harmadmagával gyökeresen rendbe szedte, megfésülte kertünket, rózsát is ojtott az egyik vadoncba.

Ajándékot az idén is kaptunk szépecskén, így:

Barna Ferencné virágmagvakat, műtrágyát adott,

Bekk Irén, fehér Hortensiát, Aucubát,

Ferenci Vilma (Csörögről) évelő növényeket,

Eichner Teréz virágmagot, palántát,

Gross Leopoldina, tavaszi virágpalántát,

Gombos Jolán jácinthagymákat,

Hosszú Franciska 1 koronát palántára, Herich Károlyné 50 cserép Geraniumot,

Kormuth Margit évelő növényeket,

özv. Mendlik Ferencné Pæoniát és két rózsatőt,

Nemecskay I. hat Pæoniát, 5 kg. műtrágyát és 10 K árú virághagymát Erfurtból,

Tas Stefi öt cserép Hortensiát,

Thoma Teréz két rózsatőt György Aladár emléktáblája alá,

Környei Irma öt növénycsoportot szegélyezett dúsan borostyánnal.

Ez úton mondunk nekik meleg köszönetet kertünk szépítéséhez való szíves hozzájárulásukért. *Nemecskay Irma.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

Az 1914—15. háborús év iskolai értesítőit a szokottnál nagyobb érdeklődéssel vesszük kezünkbe. Érdekel, hogy a mozgalmas, zivataros idők mennyiben zavarták nőiskoláink működését, hogyan sikerült a zavarokat kiküszöbölni. Van-e panasz, kívánság, hogy a háborút követő nemzeti megújulás, föllendülés idejében ezeknek orvoslását kérhessük. Sajnos, nem sikerült minden leányiskola értesítőjét megszerezni s ennélfogva ismertetésünk, statisztikánk nem teljes.

I. Polgári iskolai tanítónőképzők.

A mult tanévben egy állami és hat r. kath. polgári iskolai tanítónőképző működött, de már azóta megnyilt egy újabb képző. A szt. Ferenc-rendi nővérek nagyszebeni tan- és nevelőintézete már a mult tanévben meg akarta nyitni polgári képzőjét, de csak egy növendék jelentkezett. Ezért nem nyitották meg tavaly, csak a mostani tanévben. Értesülésünk szerint ennek az új képzőnek 21 növendéke van. Nem hallgatjuk el aggodalmunkat, hogy a polgári iskolai tanítónőképzők ennyire szaporodnak. Az egy állami képző mellett az idén már hét felekezeti képző működik. Ha hiány mutatkoznék polgári iskolára képesített tanítónőkben, még akkor sem tudnók helyeselni a képzők ilyen szaporodását. Mindegyik apáca-rend megcsinálja a maga külön polgári képzőjét valószínűleg azért, hogy a rend kezében levő polgári iskolák tanerőit maga képezze. Ha e képzőket önállóan szerveznék, akkor jobbak, fejlődésre képesek lehetnének, de minden esetben a már meglevő nagyobbszámú egyéb iskolához függesztik ezt a legkisebb létszámú iskolát, melyben a tanítást legnagyobbrészt polgári iskolára képesített tanerők (néha lehetetlen tárgycsoportosítással), kisebb részben óraadó középiskolai tanárok látják el. Egyes képzők növendékeinek száma olyan kicsi, hogy nem érdemes fenntartani s mégis új intézetek nyílnak meg. Nem a felekezeti jelleg az, amiért felszólalok. Tiszteletben tartom a felekezeteknek azt a jogát, hogy iskolákat alapíthassanak és fenntarthassanak, de az iskolák színvonala, az ország közoktatásügyének javítása érdekében nagyon üdvösnek tartanám, hogy e felekezeti polgári képzőket akár Budapesten, akár az ország más nagyobb városában egyetlenegy róm. kath. polgári iskolai tanítónőképzőben egyesítsék. Ennek az intézetnek lenne elég növendéke, lehetne megfelelő képesítésű, válogatott tanári testülete. Ilyen módon anyagilag is, tekintélyben is nyerne a r. kath. oktatásügy.

Négy polgári képző adatait ismerem. Ezek összesen 209 oklevelet állítottak ki, és pedig 83 a nyelv- és történettudomány, 58 a mennyiségtan-természettudomány tárgyainak, 36 tornára, 27 kézimunka, 2 zene tanítására ad képesítést, továbbá 3 nyelvmesternői oklevelet adtak ki, s 2 nyelvmesternői oklevelet honosítottak.

Mind a négy képzőben a tanítás rendesen folyt. Egyik intézetet sem foglalta le a katonaság s így mindegyik megmaradhatott a megszokott környezetben. Mindegyik intézet növendékei résztvettek a hadsegélyzésben. Gyűjtöttek pénzt, fehérneműt, pamutot, varrtak, kötöttek, szeretetadományokat küldtek a harctéren küzdő katonáknak.

Az egyes intézetek értesítőinek főbb adatai:

1. Az *Erzsébet-Nőiskola* állami polgári iskolai tanítónőképző értesítője részletesen ismerteti a háborús év történetét, a tanári testület s a növendékek hadsegélyző jótékony munkáját, beszámol a gyűjtésekről, varrásokról, kötésekről, a nagyszabású karácsonyi szeretet-adományokról stb. Ismerteti a kézimunkatanítónők képesítésének új szabályzatát. Kegyeletes szavakkal emlékezik meg a tanév folyamán elhunyt két nyugalmazott tanáráról: Komáromy Lajosról és Oheroly Jánosról.

A tanári testületben változás nem volt. Katonai szolgálatra egy tanár: dr. Horger Antal vonult be, azonban helyi alkalmazásban lévén, óráinak egy részét bevonulása után is megtarthatta. Betegség miatt közvetlenül a vizsgák előtt szabadságra ment dr. Székely György tanár, kit Imre Sándor dr. helyettesített.

A növendékek száma az *A)* szakcsoporton 30+29+30=89, a *B)* szakcsoporton 28+30+29=87, összesen 176.

Alapvizsgát tett az *A)* szakcsoporton 29 rendes, 8 magántanuló, a *B)* szakcsoporton 30 rendes és 1 magántanuló. Oklevelet kapott az *A)* szakcsoport tárgyaiból 34, a *B)* szakcsoport tárgyaiból 29, tornából 36, kézimunkából 25 jelölt, továbbá 3 nyelvmesternő vizsgázott s 2 oklevelet honosítottak. Tehát az Erzsébet-Nőiskolában 127 jelölt szerzett oklevelet, vagyis az e tanévben képesítetteknek körülbelül a fele.

Az értesítő beszámol az *Apponyi-Kollégium* működéséről is. Ez évben a Kollégiumnak 4 első és 7 másodéves tanárjelölt tagja volt. A másodévesek tanulmányaik befejezése után jó eredménnyel vizsgáztak s megszerezték a tanári oklevelet egy jelölt kivételével, aki súlyos betegsége miatt nem vizsgázhatott.

2. *A budapesti IV. ker. r. kath. polgári képző* értesitőjében időrendben sorolja föl az év eseményeit. A tanévet a rendes időben kezdték meg. A növendékek hadsegélyző munkáját részletesen ismerteti. Külön cikket szentel Mater Schultz Mária Janka angol kisasszony — a polg. képző volt igazgatója — emlékének. A testületben változás nincs.

A növendékek létszáma az *A)* szakcsoportban 17+10+11=38, a *B)* szakcsoportban 12+13+12=37, összesen 75. A magántanulók száma nincs külön feltüntetve, csak a képesítők kimutatásából állapítható meg. Alapvizsgát tett 24+16, összesen 40 jelölt. Oklevelet szerzett az *A)* csoportból 23, a *B)* csoportból 16, kézimunkából 1, zenéből 2, összesen 42 jelölt.

3. *A kalocsai érseki r. kath. polgári képző* a tanévet építkezések

miatt október 5 én kezdte s május végén fejezte be. Részletesen ismerteti az intézet építésének s kibővítésének történetét. Jelenlegi épületük teljesen modern berendezésű, melegvízfűtéssel felszerelt, értéke körülbelül egy millió korona.

Az intézet növendékeinek kimutatása hézagos, csak végösszegben van megadva. Az *A)* szakon 63, a *B)* szakon 28, összesen 91 növendék volt, ezek közül 61 rendes és 30 magántanuló. A növendékek osztályvizsgáinak eredménye nincs föltüntetve, csak a képesítőké. Alapvizsgát 16+11 növendék tett. Oklevelet szerzett az *A)* szakból 21, a *B)* szakból 11, kézimunkából 1 jelölt.

4. *A kőszegi r. kath. polgári képző* a tanévet szeptember 10-én kezdte s a képesítőkkel is végzett június 2-án. Az év folyamán nevezetesebb esemény nem történt, a tanítást a háború nem zavarta. Azt hiszem, a legidősebb tanitónő ebben az intézetben működik: Kollmann M. Benedikta, aki már 45 éve tanít.

A növendékek száma az *A)* szakon 5+5+0=10 rendes, 8+9+6=23 magán, a *B)* szakon 6+7+6=19 rendes, 1+1+0=2 magán, összesen 29 rendes, 25 magántanuló.

Az osztályvizsgák eredményéről semmi adat sincs. Alapvizsgát tett 13+8=21 jelölt. Oklevelet szerzett az *A)* szakból 5, a *B)* szakból 2 jelölt.

5. *A szatmárnémetii r. kath. polgári képző* értesítőt nem adott ki, e tanévben képesítő nem volt. *V.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. Mivel most ugyancsak rászorulunk a művészet szelidítő és vigasztaló erejére, azért közelről érint bennünket a szeptemberi füzet első cikke. *Dr. Töwe* arról beszél, hogy az *egyes növendékeknek* maguknak *is lehet egy-egy kis művészettörténeti képgyűjteményük.* Számolni lehet, sőt kell, a sokszorosító technika nagy terjedésével. Sok műbecsű dolog található egész egyszerű prospektusokban vagy ingyenes nyomtatványokban; ami pedig nem ingyenes, az is legtöbbször nagyon olcsó. Csak kérni kell az üzletembereket, hogy mindent tegyenek el, azután fel kell őket keresni. Megadja azoknak a cégeknek a címét, akikhez nem hiába fordulunk és kéri az olvasókat, hogy járuljanak még hozzá ennek a jegyzéknek a kiegészítéséhez.

Oberlehrerin *Alma Steinberg* a lyceum, vagyis a felsőbb-leányiskola, *dolgozatirásával* foglalkozik. A középső meg a legfelső osztályokat tartja szem előtt. Az az alapgondolata, hogy akár a tanítási anyaghoz simul a téma, akár szabadon mozog, mindenképpen jó az *előkészítő* írásbeli. Részletesen fejtegeti ennek a különféle útját-módját. Hogy hogyan teheti az anyagot rendezetté, simulékonnyá; hogy hogyan adhatja meg a stílusnak a kifejezésbeli készséget és miképp támadnak a nyomában új gondolatok. Szereti az iskolában végeztetni, rövid idő alatt, frissen, intenzív munkával.

Schmidt azt vizsgálja, hogy *a tudományos női középiskolák felső osztályaiban milyen előképzettségre támaszkodhat a latin nyelv tanítása.* Panaszkodik, hogy a bázis rossz, sokkal rosszabb, mint amilyennek szabadna lennie. A grammatikai tanítás nem rendszeres. A különböző nyelveket más és más pedagógus tanítja; ezek nem tudnak egymásról, nem veszik tekintetbe egymás munkáját. Egészen eltérő a módszer is az alsó osztályokban; ott a többség azokból áll, akik gyakorlati alapon akarnak tanulni és gyorsan akarnak végezni. Hogy mindez némileg ellensúlyozódjék, kéri legalább azt, ami a mostani tanítástery keretén belül elérhető. Kéri, hogy tartsák be szigorúan mind a franciában, mind a németben a papiroson felvett nyelvtani körvonalakat; azután vessék alá külön vizsgálatnak azokat, akik fellépnek a másirányú magasabb osztályokba és helyezzenek ezeknél súlyt nemcsak a tudásra, hanem a tehetségre is; végül pedig igyekezzenek heti egy órával többet kiszorítani a latin számára. Mindezt persze akkor, ha el akarják érni ebben a tárgyban ugyanazt az eredményt, mint a fiúk.

Történelmi szempontból érdekes, de békés politikai tekintetből talán nem igen előrelátó «egy német nőiskolai növendék» dolgozata. Azt kutatja, hogy *régente a franciák szintén nagyon gyűlölték az angolokat.* Michelet nyomán fejtegeti, hogy milyen embertelenül bántak annak idején Jeanne d'Arc-kal; bizonyítja, hogy éppen náluk, nagyobb szerep jutott a primitív vad erőszaknak meg a vakszerencsének, mint a hadvezéri bölcs előrelátásnak.

*

Az *irodalmi rovat* filozófiával kezdődik. Hogy a magasabb iskolákban nem lehetetlen a tanítása: erre vallanak az újabb könyvek. «Nehéz, de szükséges.» A tudományok legfőbb eredményeit összefoglalni, a természetről gondolkozni, az ember végső céljával öntudatosan tisztábajönni: ez mind végtelenül fontos. «Nagy baj, hogy sokakból hiányzik ma az élet kellő értékelése, a megfelelő erkölcsi erő.» Büszkék rá, hogy a filozófus német nemzet leküzdi a korszellem zavaros fogalmait; hogy komolyan fogja fel a világokat áttekintő eszméket; hogy felül tud emelkedni a külső dolgok változásain és mellette nem idegenedik el a környezetétől. Erős a hitük, hogy ahol és ameddig az igazi német szellemet fejlesztik, addig a német munkaszeretet, a német alaposság és mélység kiegyenlíti vagy legalább is szelidíti azokat a nagy ellentéteket, melyek a sokféle világnézetből fakadnak.

A vallástani munkáknál szóbakerül, hogy a legutóbbi utasítások határozottan kizárják a tankönyvet a felsőbb leányiskola magasabb osztályaiból. Prof. *Deutsch* szerint ennek nem lehet más oka, minthogy eddig nem is volt megfelelő tankönyv. Nem volt olyan könyv, mely kegyelettel nyul az anyaghoz, ismeri a gyermeki lelket és megtudja szólaltatni a szívhezszóló, magasztosan naiv hangot. Most van és most valószínűleg meg fog változni a tanítás menete; nem fogja annyira megerőltetni az emlékezőtehetséget.

Az angol tanításhoz sok kedves kis történet, szebbnél-szebb ifjusági irat jelent meg olyan feldolgozásban, mely nem okoz nyelvi nehézséget és amely szemlélteti, behizelgően átadja a nyelvet. Akad gyűjtemény az elmult korok fiairól, leányairól is; itt a fiatalság hozza közel hozzánk a régi szellemet.

A mai nevelésre vonatkozólag pedig már kapható könyvalakban: Helene Langetól: «Die Dienstpflicht der Frau» és Gertrud Bäumertől: «Die Lehren des Weltkrieges für die deutsche Pädagogik».

Minden kinálkozó alkalomnál megállnak rendszerezni a tapasztalatokat; az eredményeket azután igyekeznek közölni a lehető legszélesebb társadalmi rétegekkel.

Schmidt Mária.

IRODALOM.

Gyulai Ágost: A HÁBORÚ ÉS AZ IRODALOM. Budapest 1915. 8. r. — 32 l. Különnyomat az Orsz. Pæd. könyvtár és Tanszermúzeum Hiv. Értesítőjéből. (Felolvasás «A háború és az iskola» című előadások harmadik estéjén 1915. március 5-én. Először megjelent a Budapesti Szemle 1915. évi júliusi füzetében).

Mikor tavaly nyáron a világháború megindult, az első időben, jó néhány hónapig, érdeklődésünket, figyelmünket, aggodalmunkat és egész érzelmi világunkat csupán csak a háború *eseményei* tartották lekötve; s bár éreztük, hogy nyilvános és magánéletünk minden mozzanata könyörtelenül hozzá van kapcsolva a hadisten rettenetes kockajátékához, eleinte nem birtunk számot adni a kapcsolatok irányáról, minőségéről, hatásuknak mértékéről és következményeiről. Csak mikor az emberi lélek jótékony «dajkája, a megszokás» megtompította a rettegés és fájdalom nyilait, s mikor hadaink emberfeletti küzdelmeit az igazságos siker kezdte követni, akkor ocsudtunk fel a zsibbadásból s kezdtük keresni az *események* mögött a háború bölcseletét; elménk megakasztott elemző, boncoló munkássága ismét megindult s egész erejével rávetette magát a legidőszerűbb, legalkalmibb tételre: a háború ezernyi vonatkozásának fejtegetésére. Ennek szolgálatában áll *Gyulai Ágost* címbeli értekezése is, mely a háború és irodalom viszonyában keresi azokat a nevelő, iskolai és nemzetnevelő mozzanatokat, melyeket már mostan is, míg a förgeteg tart, de még inkább utána az iskola munkásságában értékesíthetünk. Rámutat arra az értékes tanulságra, hogy mint a békének megvannak jótékony hatásai mellett, súlyos erkölcsi és művelődésellenes veszedelmei, úgy a háború is nem csupán romboló és pusztító, hanem — kivált erkölcsi téren — alkotó és építő is. Ebből a szempontból tekintve a folyó világeseményeket ezt a tételt tűzi ki a szerző értekezése feladatául: a háborúk hogyan és mikor, milyen törvények szerint termékenyítik meg az irodalmat értékes alkotásokra s miképen lesznek ez úton a nemzeti nevelés eszközeivé. Fejtegetéseiben végigkiséri nemzeti és szellemi életünk párhuzamos haladását; tanulságos kitérést tesz a mai német háborús irodalomra és végül a magyar háborús irodalom jelenségeit boncolgatja. Ez utóbbira a szerző annál is illetékesebb, minthogy eleje óta rendszeresen gyűjti a háborús líra termékeit, melyek számra nézve tudomásom szerint máig már jóval meghaladták a 10000 darabot. E hatalmas, a háború befejeztéig s azontúl is még soká tartó hatása alatt legalább is kétszeresére gyarapodó gyűjtemény

igen értékes lesz az irodalmi elmélet, főleg a költői lélektan szempontjából. Már eddig is azt a megfigyelést tehette a szerző, hogy a háború költészetében mennyire részt vesz a néplélek alkotó ereje; általában pedig az a meggyőződése, hogy e napok költészete meg fogja termékenyíteni irodalmi oktatásunk anyagát is. Biztos eredményt azonban csak akkor mondhatunk, ha majd a jelen izgalmai helyébe a mult tárgyilagos szemlélete és történeti távlata lép.

E rövid ismertetés keretében nem utalhatok az értekezés minden pontjára, de annál inkább ajánlom minden oktatónak és irodalombarátnak, mert fejtegetéseinek mélységével és szabatosságával erősen kiválik a hasonló című és irányú, de közel sem hasonló értékű művek nagy tömegéből. *Tolnai Vilmos.*

*

Stelly Gizella: MESÉLJ MÉG ANYUSKÁM... II. kiadás. Budapest 1915. Ranschburg G. kiadása. — 8 r. 46 l. Ára 1 K.

Félévvel ezelőtt igénytelen kis meséskönyv jelent meg, amelynek most kaptuk kézhez a második kiadását. Átolvasván e kis meséskönyvet (11 mese, néhány kedves versikével élénkítve a tartalma) rájövünk, hogy a gyermeki lélek és szükségleteinek alapos ismerete az oka, hogy az első kiadás oly rövid idő alatt díszes kötés és színes képek nélkül is megnyerte mind a szülők, mind a gyermekek tetszését. És nem csoda, hiszen szerzője a kis gyermekek nevelésügyének egyik érdemes munkása, *Stelly Gizella* székesfővárosi látogató óvónő, a *Kisdednevelés* társszerkesztője. Meséi belenyúlnak a 3—8 éves gyermekek kis életébe s nyelvezete is olyan, ahogyan e korú gyermekek beszélnek. A háborús témát is megtaláljuk benne a *Filkó kutya* kedves történetében s a népmese mélységét eléri a *Jézuska bölcsője*, mely a karácsonyvárás boldog hangulatába oly harmonikusan beilleszkedik. A meséskönyv a 3—8 éves gyermekek számára való s kiválóan alkalmas mind a családi, mind a kisdednevelőintézeti nevelés céljaira.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*

Fizikai *Kémiai*
Földrajzi *Természetrajzi*
stb.
tanszereknek legjobb beszerzési forrása
ERDÉLY ÉS SZABÓ
laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára
Budapest, VIII., Baross-utcza 21.
Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

A Kultúra és Tudomány legújabb kötete:

BURY

A gondolatszabadság története

Fordította Balog Gábor. Ára kötve 2 korona.

A gondolatszabadság kivívásáért századokon keresztül folytatott elkeseredett küzdelemnek a történetét írja meg Bury ebben a könyvében, rendkívül élvezetes formában.

SZITNYAI ELEK

a jeles magyar filozófus legújabb könyve:

Miért vagyunk jók vagy rosszak?

Ára fűzve 2 korona 80 fillér.

Az erkölcstan néhány alapvető kérdését, mint például: Milyen a jó és milyen a rossz ember? Mennyiben függ erkölcsiségünk szervezetünktől s általában miféle kapcsolatban áll az erkölcsiség a szervezettel? Mik a jó és mik a rossz ember tulajdonságai? tárgyalja szerző ebben a könyvben népszerűen, de mégis tudományos alapon, úgy, hogy mindenki élvezettel és tanulsággal olvashatja.

A Franklin-Társulat kiadása.

Megrendelhető:

Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai)

részvénytársaságnál

Budapest, VI., Andrássy-út 21. és minden könyvkereskedésben.